

Komplett stenografisk referat er ikke bevart, bare et avtrykk av utenriksministerens innlegg som ble omdelt til representantene før behandlingen i møte for lukkede dører 31. januar.

Her gjengis derfor protokollen som ble ført under møtet.

FORHANDLINGSPROTOKOLL FOR MØTER FOR LUKKEDE DØRER
STORTINGET 1917

Dato:	SEP nr.	Kart nr.	Stemme- tall	Stortingets beslutninger
17.01			enst.	holdt Stortinget møte for lukkede dører. Efter forslag av præsidenten besluttedes Regjeringens medlemmer, kontorchefen og sekretærene ved Stortingets kontor samt de referenter som er ansat i Stortingets tjeneste gives adgang til forhandlingerne. Statsraad Holtfodt fremsatte 2 kgl. propositioner. Utenriksminister Ihlen gav en utførlig fremstilling av vor utenrikspolitiske stilling, specielt overfor England og Tyskland, siden Stortingets opløsning i juli forrige aar.
			enst.	Da utenriksministeren var ferdig, foreslog præsidenten at den videre forhandling om de forhold som utenriksministeren hadde behandlet skulde utstaa til et senere møte. Præsidentens forslag bifaldes.
			enst.	Videre foreslog præsidenten: Forhandlingerne blir ikke at offentliggjøre. Der vil bli adgang for Stortingets medlemmer til at gjøre sig bekjendt med det stenografiske referat av utenriksministerens foredrag ved henvendelse paa Stortingets kontor.
			enst.	Forslaget bifaldes. Referat:
	1, 2		enst.	Oversendes militærkomiteen. Protokollen blev derefter oplæst og godkjendt. Møtet hævet.

Møte for lukkede dører, Stortinget 17. januar 1917

| | | |Joh. Ludw. Mowinckel |Tore Aaen

Utenriksminister Ihlen: Da jeg i juli maaned talte for Stortingets medlemmer i et møte for lukkede dører, la jeg ikke skjul paa, at vi efter min mening gik store vanskeligheter imøte, og jeg fremhævet da, at specielt vilde det efter min mening bli meget vanskelig for os at bevare vor økonomiske nøytralitet. Og det har ogsaa vist sig, at her har vanskelighetene ligget i de maaneder, som nu er gaat. Det er saa mange saker, som jeg nu kunde ha lyst til at lægge frem for Stortinget; men det kan ikke gjøres alt i et foredrag. Jeg har idag tænkt at lægge frem for Stortingets medlemmer 3 saker, som jeg tror har vakt mest opmerksomhet, og som har havt den største betydning for os. Det er nemlig u-baatsaken, fiskerisaken og kobbersaken. Jeg antar Stortingets medlemmer skjønner, hvad der menes med disse saker. Jeg begynder med u-baatsaken.

Som det vil erindres lot Sverige i slutningen av 1915 utfærdige bestemmelser, som i en viss utstrækning forbød u-baater adgang til svensk sjøterritorium. Før disse regler blev fastsat, hadde den svenske regjering henvendt sig til den norske og den danske regjering. Saavel den norske som den danske regjering fandt dengang ikke at burde utfærdige forbud mot undervandsbaaters adgang til sjøterritoriet. Den norske regjering meddelte som begrundelse herfor, at den næret betænkelighet ved paa det daværende tidspunkt at la utfærdige et saadant forbud, da en ændring under en krigs forløp i de regler, en nøytral stat har antat før krigens utbrudd, let vilde kunne indebære et brudd paa en nøytral stats pligt til at iagttå en upartisk holdning overfor de krigførende. Den norske regjering vilde ikke dermed ha sagt - het det i vort svar - at det var aabenbart, at utfærdigelse paa det daværende tidspunkt av saadan tillægsbestemmelse som foreslaaet av den svenske regjering vilde indeholde en tilsidesættelse av denne pligt til upartisk holdning; men det faktiske spørsmåal, som reiste sig, syntes den norske regjering at gi anledning til tvil, og netop paa grund av tvilen syntes det den norske regjering rettest at henholde sig til de gjældende nøytralitetsregler og ikke at ændre disse.

Den 22de august forrige aar leverte Ententemagternes ministre mig en skrivelse bilagt med memorandum angaaende undervandsbaaters behandling paa nøytralt sjøterritorium. Tilsvarende memorandum blev av Ententemagterne tilstillet de andre nøytrale magter. Ententemagterne henstillet til de nøytrale regjeringer at træffe effektive forholdsregler for at hindre undervandsbaater av enhver slags i at gjøre bruk av nøytralt farvand eller nøytrale havner. De hævdet, at den havn, hvor en undervandsbaat faar anledning til at supplere sine forsyninger, og hvor besætningen faar hvile ut, i virkeligheten blir basis for undervandsbaatens operationer. Ententemagternes regjeringer var derfor av den opfatning, at undervandsbaatene ikke bør nyde godt av folkerettens bestemmelse om krigsskibes og handelsskibes adgang til nøytrale farvand og nøytrale havner, og at

enhver undervandsbaat, som kommer ind til nøitral havn, bør holdes tilbake.

I september f.a. mottok jeg gjennom Forsvarsdepartementet, Marinen, visse uttalelser fra kommanderende admiral; det fremgik herav at de militære myndigheter hadde vundet den erfaring at vanskelighetene ved en effektiv hævde av nøitraliteten i betraktelig grad var blit øket ved den under krigen stedfundne utvikling av undervandsbaatenes krigsførsel og aktionsevne i forbindelse med vanskeligheten ved at kontrollere at disse fartøiers anvendelse av sjøterritoriet ikke blev misbrukt - berettiget som de er til i et visst tidsrum at opholde sig inden sjøterritoriet - paa grund av den lethed hvormed de ubemerket kunde stikke ind paa territoriet og legge sig fore paa bunden og deres evne til ved dykning at unddra sig praining og kontrol m.v. De militære myndigheter mente desuten at der tillike var nogen berettigelse i hvad Ententemagterne hadde anført om at en undervandsbaat i sin anvendelse av nøitralt sjøterritorium skaper sig en operationsbasis baade derved at besætningen skaffes hvile og derved at en forholdsvis mindre komplettering av forraad har betraktelig større betydning for et saadant fartøis effektivitet end tilfældet er for et almindelig overflatefartøi. De militære myndigheter fandt derfor aarsak til at anbefale at der til opnaelse av større klarhet i hævde av nøitraliteten blev utstedt forbud mot at undervandsbaater utrustet til krigsbruk, anløp norsk havn eller ankerplads eller opholdt sig eller færdes inden norsk sjøterritorium. Vanskeligheten for ikke at si umuligheten av med et begrenset forsvarsmateriel at kontrollere undervandsbaater, som paa kort varsel kan dykke og som kan navigere i neddykket tilstand, gjorde - mente de militære myndigheter - at man til forbudet tilike burde knytte bestemmelse om at de ved optræden paa sjøterritoriet maa være forberedt paa at bli beskutt uten forutgaaende varsel, medmindre de optræder aapent, og likeledes medførte vanskeligheten ved hurtig og sikkert at kunne skjelne mellem et undervandsfartøi bygget i handelsøiemed og et saadant til krigsbruk, at fartøiet selv maatte bære al risiko for enhver skade og eventuel ødelæggelse, foraarsaket ved forveksling av skibets karakter.

Tiltrods for det standpunkt, som de militære myndigheter indtok fandt regjeringen det dog ønskelig længst mulig at søke at undgaa at gjøre nogen ændring i vore nøitralitetsregler og i ethvert fald fandt regjeringen at den ikke kunde gaa med paa Ententemagternes henstilling. Det svar, som jeg gav Ententemagterne paa deres henstilling lød saaledes:

"I anledning av de identiske memoranda som den norske regjering har mottat fra den britiske, den franske, den italienske, den japanske og den russiske regjering angaaende behandlingen av undervandsbaater paa nøitralt sjøterritorium har Utenriksdepartementet den ære at meddele følgende:

Den norske regjering har været fuldt opmærksom paa at de særlige egenskaper, som knytter sig til krigførende magters undervandsbaater, som er utrustet for krigsbruk, reiser spørsmålet om hvorvidt disse i nøitralt farvand bør behandles av den nøitrale regjering paa samme maate som andre krigsfartøier tilhørende de krigførende. Under sin samvittighetsfulde overveielse av dette spørsmaal har den norske regjering trodd at burde indta det standpunkt at den har ret til at negte saadanne undervandsbaater adgang til sit sjøterritorium og den har i disse dage fundet at burde benytte sig av denne ret ved utfærdigelse av nye bestemmelser i dette emne, kgl. resolution av 13de oktober 1916.

Paa den anden side finder den norske regjering at burde fremholde at der ikke kan antages efter gjældende folkeretslige regler at paahvile nøitral regjering nogen pligt overfor nogen av de krigførende parter til at negte undervandsbaater adgang til sjøterritoriet av hensyn til den nytte som motparten kan dra av en saadan adgang.

Ifølge teksten til ovennævnte kgl. resolution er forbudet mot undervandsbaaters adgang til norsk sjøterritorium ikke utstrakt til at gjælde handelsundervandsbaater, forsaavidt deres ankomst til eller færdsel paa sjøterritoriet sker ved lys dag i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist. Den norske regjering har latt utfærdige særlige forskrifter for marinemyndighetene for at sikre, at de handelsundervandsbaater, som maatte ankomme til norsk sjøterritorium, virkelig har den utvilsomme karakter av handelsskibe.

Inden der er vundet erfaring om vanskeligheter som kan opstaa for oprettholdelse av nøitraliteten som følge av anvendelse av handelsundervandsbaater, kan spørsmålet om indførelse av nye og særlige bestemmelser forøvrig for denne slags fartøier ikke optages til behandling.

Ifølge almindelig anerkjendte grundsætninger for en upartisk nøitralitet, som har faat et klart uttrykk i indledningen til den 13de Haagkonvention, bør man altid undgaa under en paagaaende krig at ændre nøitralitetsreglerne, saafremt ikke erfaring har vist nødvendigheten derav til beskyttelse av den nøitrale stats egne rettigheter."

Dette var vort svar til Ententemagterne.

Den tyske undervandsbaatkrig var stadig blir mer og mer skjærpet, og en række norske fartøier blev i september og oktober maaned torpedert oppe i Ishavet dels uten at der blev sørget tilstrækkelig for besætningernes sikkerhet. Regjeringen hadde altid efterhvert optat til behandling med den tyske regjering de tilfælde hvor der efter de oplysninger som den norske regjering fik, var gjort brudd paa pligten til at sørge for de ombordværende personers sikkerhet. I anledning av sänkningen i Ishavet tilstillet legationen i Berlin efter instruktioner fra utenriksdepartementet det tyske utenriksministerium en

note den 20de oktober f.a. Denne note, som minister Ditten leverte ved samme tid i Berlin, er saalydende:

"Der er til den norske regjering indløpet melding om, at en del av besætningen fra norsk dampskib "Ravn", sænket i Ishavet av en undervandsbaat førende tysk flag, var indkommet i en baat til den russiske kyst, og at fire mand av den del av besætningen, som var blit beordret i denne baat, var avgaat ved døden. Fartøiets kaptein og fem mand var gaat i en anden baat, om hvis skjæbne underretning fremdeles savnes.

Denne begivenhet har, som det sikkert vil være den keiserlige tyske regjering bekjendt, gjort et sterkt indtryk paa det norske folk. Dette har allerede i forveien set sine venskapelige følelser overfor Tyskland sat paa prøve ved indstrømmende beretninger om, at norske fartøier i flere tilfælde, likesom i andre farvande, nu ogsaa i Ishavet var blit sænket under saadanne omstændigheter, at besætningernes liv blev utsat for fare; de var blit overlatt til sig selv i smaa baater langt fra land, og det under de veirforhold, som der raader.

Den norske regjering, som allerede tidligere har været i forhandling med den tyske regjering i anledning av mottagne opplysninger om brudd paa pligten til inden sænkning av fartøi at bringe i sikkerhet de personer, som befinner sig ombord, lar for tiden anstille nøie undersøkelser om de sidst indtrufne tilfælder. Den har imidlertid allerede nu, uten at avvente resultatet av disse undersøkelser, fundet at maatte henvende sig til den keiserlige regjering.

Den norske regjering tviler ikke paa at cheferne for tyske undervandsbaater har faat instruktioner om ikke, i de tilfælde hvor den tyske regjering ansær sænkning av opbragt nøitralt fartøi hjemlet i folkeretten, at skride til saadan sænkning uten at der paa forhaand sørges for de ombordværende personers sikkerhet. Den norske regjering kan dog umulig anerkjende at de tyske undervandsbaaters praksis er i overensstemmelse hermed. Naar norske besætninger overlates til sig selv i smaa baater ute paa det aapne hav, fjernt fra enhver hjelp, skyldes bjergning av livet gunstige omstændigheter som der ikke paa forhaand sikkert kan regnes paa; og de tilfælde hvor norske sjømænd er omkommet, viser hvad denne praksis fører til.

Den norske regjering maa i fuld oprigtighet gjøre den tyske regjering oppmerksom paa, at det norske folk føler ethvert saadant nyt tilfælde, hvorved norske sjømænds død forvoldes eller deres liv eller helbred utsættes for fare, som en krænkelse av menneskehetens love, og den maa, med støtte i venskapet mellem de to lande, indtrængende anmode den tyske regjering om at vaake over at de tyske undervandsbaaters chefer ikke utsætter norske sjøfolks liv for fare, hvad enten av uagtsomhet eller ved en feilagtig bedømmelse av foreliggende omstændigheter.

Idet den norske regjering forbeholder sig senere at fremkomme med erstatningskrav, tror den ved nærværende leilighet i sin almindelighet at burde anføre om de

spørsmål som, ved siden av spørsmålet om besætningernes sikkerhet, reiser sig i anledning av norske fartøiers sänkning:

Londondeklarationen oppstiller kun ret til at sänke nøytralt skib, som er beslaglagt og vilde være undergit konfiskation, i de undtagelsestilfælde hvor skibet ikke kan indbringes til havn uten at krigsfartøiets sikkerhet eller det heldige utfald av de operationer som det i øieblikket er optat med, sættes paa spil. Den norske regjering, som staar overfor den kjendsgjerning at undtagelserne synes at være blit til almindelig regel, har, efter hvad der ligger i sakens natur, vanskelig for at kontrollere hvorvidt denne Londondeklarationens bestemmelse er blit opfyldt i hvert enkelt tilfælde. Den norske regjering maa derfor her avvente de erklæringer som under priseretsforhandlingerne blir avgit av cheferne for de tyske undervandsbaater.

Intet nøytralt skib kan dog under nogen omstændighet sänkes for førsel av andre varer end kontrabande. Ved avgjørelsen av hvad der er at anse som kontrabandeførsel, har den norske regjering ved forskjellige anledninger overfor de krigførende hævdet Londondeklarationens bestemmelser som uttryk for gjældende folkeret, og har ikke anerkjendt de utvidede regler hvorefter praktisk talt under den nuværende krig hele den internationale varetransport paa krigførende lande blir kontrabandeførsel.

Da den norske handelsflaate, i forholdsvis større utstrækning end hvilkensomhelst anden nations, gaar i varetransport mellem fremmede lande, og da den nuværende krig allerede omfatter en stor del av den civiliserede verden, er det let at indse at den ikke kan bli tilstrækkelig beskjøftet i varetransporten mellem nøytrale lande eller med transport av varer, som ikke er kontrabande, til de krigførende lande."

Efter at disse spørsmål gjentagende var blit behandlet av regjeringen, blev der da ved kongelig resolution av 13de oktober 1916 fastsat regler for undervandsbaaters adgang til og ophold paa norsk sjøterritorium. Reglerne lyder saa:

"I.

Undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt, maa ikke færdes eller opholde sig paa norsk sjøterritorium. Hvis de overtræder dette forbud, utsætter de sig for uten varsel at bli angrepet med vaabenmagt.

Forbudet er ikke til hinder for, at undervandsbaat paa grund av haardt veir eller havari søker norsk omraade for at redde menneskeliv; fartøiet skal da inden omraadet holdes i overvandsstilling og ha nationalflagget og det internationale signal for anledningen til sin nærværelse heist. Fartøiet skal forlate omraadet, saasnart den grund, som har berettiget dets ankomst, er bortfaldt.

Andre undervandsbaater end de nævnte kan heller ikke gaa ind eller færdes paa norsk sjøterritorium, medmindre det sker ved lys dag i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist.

Fremmed undervandsbaat, som færdes i norsk farvand, maa paa grund av de vanskeligheter, der er forbundet med at skjelne mellem de forskjellige arter av undervandsbaater, selv bære al risiko for enhver skade, eventuelt ødelæggelse, foraarsaket ved forveksling av skibets karakter.

II.

Denne resolution træder i kraft den 20de oktober 1916."

Det foredrag av forsvarsdepartementet, som ligger til grund for denne resolution, lyder saaledes:

"Departementet anser det nødvendig, at der til betryggelse av Norges nøytralitet utfærdiges forbud mot, at undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt, færdes i eller opholder sig paa norsk sjøterritorium. I indledningen til Haagkonvention no XIII - som forøvrig ikke er ratificert av alle de magter som for tiden er i krig - anføres at en nøytral magt under en paagaende krig ikke bør ændre sine nøytralitetsregler, undtagen i det tilfælde at erfaring viser nødvendigheten derav til beskyttelse av dens egne rettigheter. Saadan erfaring foreligger imidlertid for vort lands vedkommende.

Departementet har indhentet uttalelse fra kommanderende admiral, som i skrivelse av 12te september d.a. har anbefalt utfærdigelse av forbudet, og skal bemerke følgende:

"Siden Europakrigens begyndelse har hos os undervandsbaater været betragtet som gaaende ind under de for almindelige krigsskibe gjældende nøytralitetsregler, og ingen særbestemmelser har været utfærdiget for dem.

Den norske regjering har ved leilighet meddelt krigførende regjeringer, at krigførende undervandsbaater har pligt til under ophold i eller passage av nøytralt sjøterritorium at være i overflatestilling og at ha sit nationalflag heist; denne pligt maa allerede efter de gjældende regler ansees at være tilstede.

Den norske regjering gav den britiske regjering en saadan meddelelse samtidig med, at den nedla protest i anledning av, at en britisk undervandsbaat i februar d.a. stanset og visiterte fartøier paa norsk sjøterritorium nær Flekkerø og under sine operationer inden sjøterritoriet tildels opholdt sig under vandet. Og regjeringen bragte meddelelsen i erindring samtidig med en ny protest overfor den samme regjering i anledning av, at en britisk undervandsbaat i juli d.a. beskjøt et norsk fartøi paa sjøterritoriet utenfor Lindesnes; undervandsbaaten opholdt sig paa sjøterritoriet uten at føre flag og dykket indenfor territoriet, hvorved den unddrog sig praining av norsk orlogsfartøi. Dette sidste tilfælde av nøytralitetskrænkelse er dog hittil ikke erkjent av den britiske regjering, som har angit, at begivenheterne fandt sted længere ute paa frit hav.

I august 1915 blev engelsk hjelpekrydser "India" sænket i Vestfjorden cirka 9 kvartmil nordvest av Helligvær - altsaa ikke paa uomtvistet norsk sjøterritorium - ved torpedo fra en tysk undervandsbaat.

I september 1915 blev norsk dampskib "Bessheim" stanset av en tysk undervandsbaat utenfor Taanes; denne tok en engelsk passager tilfange. Stedet for begivenheten laa efter de fra norsk side indhentede opplysninger paa uomtvistet norsk sjøterritorium, men efter de tyske anførsler mere end tre kvartmil fra land.

De norske myndigheter kjender forøvrig ikke til andre tilfælder av krænkelser fra krigførende undervandsbaaters side av Norges nøytralitet eller saadanne fartøiers benyttelse av norsk sjøterritorium i en utstrækning, som ikke maatte være tillatt.

Sikkerhet kan dog ikke have.

Den under krigen stedfundne utvikling av undervandsbaatens krigsførsel og aktionsevne i forbindelse med vanskeligheten ved at kontrollere, at disse fartøiers anvendelse av sjøterritoriet ikke misbrukes (berettiget som de er til i et visst tidsrum at opholde sig inden dette), den lethed hvormed de ubemerket kan stikke ind paa territoriet og lægge sig fore paa bunden og deres evne til ved dykning at unddrage sig praining og kontrol m.v. har imidlertid i betragtelig grad øket vanskelighetene ved en effektiv hævde av nøytraliteten. Disse vanskeligheter er særlig store med hensyn til bevogtningen av sjøterritoriet utenfor vore nordligste landsdele. Her har ogsaa farvandet en betydning som færseislinje for krigførende magter, der gjør, at faren for krigsoperationer, som ogsaa lettelig kunde berøre norsk sjøterritorium, ikke kan ansees fjerntliggende.

Ved siden av de ovenfor nævnte avgjørende grunde for et saadant forbud som omhandlet melder der sig ogsaa følgende betragtninger:

De tyske undervandsbaaters operationer i Ishavet i den sidste tid er likesom i andre farvand overfor nøytrale handelsfartøier blit ført paa en maate, som ikke stemmer med folkeretten. Norske fartøier, som er blit opbragt som priser, er sænket tiltrods for, at der ikke har kunnet sørges for besætningens sikkerhet, hvad der i et enkelt tilfælde har hat tilfølge sjømænds død. Det spørsmaal maa da reise sig, om man ikke bør søke forebygget, at det norske sjøterritorium kunde komme til at benyttes som støtte i den ene eller anden form for saadanne krigsoperationer.

Departementet vil anbefale, at der utfærdiges bestemmelse om, at undervandsbaater utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt ikke maa færdes eller opholde sig paa norsk sjøterritorium. Forbudet bør dog ikke være til hinder for, at undervandsbaat paagrund av haardt veir eller havari søker norsk omraade for at redde menneskeliv; men fartøiet maa da inden omraadet holdes i overvandsstilling og ha nationalflagget og det

internationale signal for anledningen til sin nærværelse heist.

Fartøiet bør forlate omraadet, saasnart den grund, som har berettiget dets ankomst, er bortfaldt.

Vanskeligheten for ikke at si umuligheten av med et begrænset forsvarsmateriel at kontrollere undervandsbaater, som paa kort varsel kan dykke, og som kan navigere i neddykket tilstand, gjør, at man til forbudet tillike bør knytte bestemmelse om, at de ved optræden paa sjøterritoriet maa være forberedt paa at bli beskudt uten forutgaaende varsel, med mindre de optrær aapent under forhold som nævnt.

Heller ikke andre undervandsbaater end de nævnte bør kunne gaa ind eller færdes paa norsk sjøterritorium, med mindre det sker ved lys dag i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist. Dette vil saaledes gjælde undervandsbaater utrustet for krigsbruk og tilhørende nøitrale magter. Desuten vil det gjælde den type undervandsfartøier, som under den nuværende krig er fremkommet, nemlig handelsundervandsbaater (som tjener til handelsøiemed og ikke krigsøiemed). De særlige bestemmelser, som foreslaaes for andre undervandsbaater end krigførendes krigsundervandsbaater, tar sigte paa at gjøre effektiv kontrollen med disse sidste.

Vanskeligheten ved hurtig og sikkert at kunne skjelne mellem undervandsfartøier, hvis adgang til vort sjøterritorium er tilladt og dem, hvis adgang ikke er det, medfører, at de første selv bør bære al risiko for enhver skade og eventuelt ødelæggelse, foraarsaket ved forveksling av skibets karakter.

Utenriksdepartementet her erklæret sig enig i nærværende departements forslag til bestemmelser, som antages at burde gjælde fra 20de oktober d.a.

De bestemmelser, som saaledes foreslaaes truffet, stemmer i flere væsentlige henseender med de bestemmelser, som er truffet i Sverige, senest ved kundgjørelse av 19de juli d.a. Ved siden av denne kundgjørelse, hvorav avskrift vedlægges, er det i særlige forskrifter bestemt, at undervandsbaat, som befinder sig indenfor svensk sjøterritorium, behandles som krigsundervandsbaat, naar det ikke med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold, at den er bestemt for handelsøiemed."

I henhold til dette foredrag blev altsaa git den resolution, som jeg har læst op. Meddelelse om resolutionens indhold blev straks git de fremmede regjeringer, hvorav de fleste indskrænket sig til at erkjende mottagelsen av meddelelsen. Den herværende britiske minister uttalte dog - i en personlig og fortrolig skrivelse til mig i anledning av en anden sak - sin glæde over resolutionen. Den tyske minister leverte mig den 20de oktober f.a. en protestnote, som i oversættelse til norsk lyder saaledes:

"Herr minister!

Den kongelige norske regjering har 12te ds. utstedt en forordning om behandlingen av krigførende magters

! undervandsbaater, som efter den keiserlige regjerings opfatning ikke staar i samklang med Norges nøytralitetspligter. Efter den almindelig anerkjendte folkeretslige grundsætning, som er bekræftet i indledningen til Haagoverenskomsten angaaende nøytralitet, bør en nøytral magt ikke i løpet av krigen ændre de ved avgivelsen av dens nøytralitetserklæring bestaaende regler, forsaavidt ikke krigserfaringer gjør dette nødvendig til varetagelse av dens egne rettigheter. Saadanne erfaringer foreligger ikke for Norges vedkommende, da vistnok almindelige krigsskibe, tilhørende Tysklands motstandere, men ikke undervandsbaater tilhørende nogen av de krigførende parter har krænket Norges rettigheter.

Forordningen strider videre mot den folkeretslige grundsætning, at nøytralitetsregler ikke maa være ensidig til skade for en krigførende gruppe; ti forordningen retter sig aapenbart kun mot tyske undervandsbaater og er likefrem blit annonseret som motforholdsregel mot disse baaters berettigede krydserkrig. Hertil kommer, at den norske regjering ved denne forordning blir den eneste nøytrale magt, som har git efter for Englands forlangende om overfor tyske undervandsbaater at træffe særlig indskrænkende forholdsregler.

Forordningen fastsætter endelig for handelsundervandsbaater særlige indskrænkninger og er forsaavidt likeledes nøytralitetsstridig, da kun Tyskland besidder handelsundervandsbaater, og bestemmelsen kun er fremkommet efter engelsk paatryk.

Efter ordre av min regjering har jeg derfor den ære at nedlægge en bestemt indsigelse mot den kgl. forordning av 12te oktober d.a. og tør uttale den bestemte forventning, at den kgl. regjering efter fornyet overveielse igjen vil ophæve forordningen."

Jeg skal gjøre opmerksom paa, at det er en feilskrift av den tyske gesandt, naar han angir den norske forordnings datum til 12te oktober. Forordningen er av 13de oktober. Den tyske minister sa mig mundtlig den 23de oktober f.a., at den tyske protestnote indeholdt et bestemt forlangende, som ikke kunde avslaaes, det tyske folk stod bak den tyske regjering og vilde ikke finde sig i den norske forføining. Den tyske presse mottok de norske bestemmelser med den største uvilje og førte et delvis noksaa truende sprog. Paa den anden side stillet saavel den danske som den svenske presse sig paa Norges parti, og der blev fra svensk side med styrke anført, at hvad Norge nu hadde gjort, var i virkeligheten ikke andet, end hvad Sverige før hadde gjort ved sine bestemmelser om u-baaters adgang til svensk sjøterritorium, og som hadde vakt Tysklands bifald. Under forberedelsen av det norske svar paa den tyske note fandt regjeringen at burde konferere med Stortingets tillidsmænd og gruppeførere, og flere konferanser blev avholdt, hvor saken blev drøftet mellem regjeringens medlemmer, de nævnte

stortingsrepresentanter og ministrene i Stockholm og Berlin, herrerne Hagerup og v. Ditten, som jeg hadde kaldt til Kristiania i anledningen. Den norsk-tyske krise blev ogsaa fulgt med spændt opmerksomhet i Frankrike og England. Saavel den franske som den engelske regjering lot os forstaa, at de i tilfælde av, at Norge skulde komme i krig med Tyskland, var villig til at yde os al mulig bistand, men at de paa den anden side ikke hadde interesse av at se Norge indblandet i krigen, og at de derfor vilde indta en forstaaelsesfuld holdning overfor de forhandlinger, som maatte bli ført mellem Norge og Tyskland. Senere - efterat vort svar var git Tyskland - meddelte ogsaa den russiske minister mig, at den russiske regjering var villig til at yde os al mulig militær bistand i tilfælde av brudd med Tyskland. Den russiske regjering hadde villet vente med denne meddelelse, indtil vi hadde svaret paa den tyske protestnote. Under de undersøkelser, som regjeringen lot foreta paa forskjellige hold for nærmere at sondere stemningen i Tyskland, viste det sig snart, at den tyske protestnote hadde en bredere bakgrund end bare resolutionen av 13de oktober. Det var mangt og meget i den norske handelspolitik, som Tyskland følte sig litet tjent med, og det blev klart, at Tyskland vilde søke at opnaa visse indrømmelser paa det handelspolitiske omraade. Den 8de november f.a. tilstillet jeg den tyske minister følgende svar paa protestnoten:

"Herr Minister!

I skrivelse av 20de oktober d.a. har De efter ordre av Deres regjering nedlagt en bestemt protest mot de norske bestemmelser, som blev utfærdiget ved kgl. resolution av 13de oktober d.a. angaaende behandlingen av undervandsbaater, og De har i samme skrivelse uttalt en bestemt forventning om, at den norske regjering efter ny overveielse igjen vilde ophæve disse bestemmelser.

Idet jeg nedenfor vil gjøre klart, hvilke betragtninger førte til utfærdigelsen av den omhandlede kgl. resolution, ønsker jeg straks at betone, at den norske regjering utelukkende har hat til hensigt at beskytte Norges rettigheter som nøytral magt og derigjennem sikre selve den nøytralitet, som det er landets faste beslutning at opretholde. Det har ligget fjernt fra dens tanke at tilføie nogen av de krigførende enten fordel eller skade.

Den norske regjering støtter sin ret til at træffe saadanne bestemmelser som i den kgl. resolution av 13de oktober d.a. indeholdt til den folkeretslige grundsætning, at en nøytral stat er berettiget til at træffe de forholdsregler, som den anser nødvendige til betryggelse av sin nøytralitet. Den er villig til ogsaa at anerkjende den sætning, som er uttalt i den i Deres ovennævnte skrivelse paaberopte indledning til den 13de Haagerkonvention, hvorefter en nøytral magt ikke under krigens løp bør ændre de regler, som den har antat, med mindre erfaring maatte vise nødvendigheten derav for bevarelse av dens rettigheter. Den maa imidlertid derved

hævde, hvad der ogsaa synes at ligge uttrykt i den anførte konventions indledning, at den nøitrale magt selv er nærmest til at bedømme og ogsaa selv bedst vil kunne bedømme, hvorvidt den har vundet saadan erfaring som nævnt og saaledes har faat grund til at se sin nøitralitet i fare.

De anfører i Deres skrivelse, at denne erfaring ikke foreligger for Norges vedkommende, idet vel sedvanlige krigsskibe tilhørende Tysklands motparter, men ikke noget krigspartis undervandsbaater har krænket Norges rettigheter. Det forholder sig imidlertid ikke saaledes. Norges rettigheter er i indeværende aar, saavel i februar som i juli maaned blit krænket ved, at undervandsbaater tilhørende en anden krigførende magt end Tyskland har praiet og visitert handelsfartøier paa norsk sjøterritorium, - paa omraader, som ikke bare den norske regjering i motsætning til de krigførende magter anser for norsk territorialhav, men som er uomtvistet norsk sjøterritorium. Til fremme av disse sine operationer har undervandsbaatene tildels været i neddykket stand.

Den fare, som derigjennem truer vor nøitralitet, er aapenbart blit væsentlig forøket ved den betydelige utvidelse av undervandsbaatenes aktionsevne, hvorom den nyeste tids erfaringer bærer vidnesbyrd, og som har gjort det mulig for dem at omspænde hele den vidtstrakte norske kyst og saaledes ogsaa at operere i stor utstrækning paa havet utenfor de nordligste landsdele, hvor sjøterritoriets bevogtning særlig likeoverfor denne fartøistype paa grund av naturforholdene og den spredte bebyggelse frembyr de største vanskeligheter, og hvor farvandets betydning som færdselslinje for krigførende magter gjør, at faren for krigsoperationer, som lettelig ogsaa kan berøre norsk sjøterritorium, ikke kan ansees fjerntliggende.

Den norske regjering hadde allerede paa grund av begivenheterne i februar og juli optat til alvorlig overveielse forslag, som de norske marinemyndigheter alene ut fra sine egne fagmæssige erfaringer hadde fremsat om at forby krigførende magters undervandsbaater adgang til norsk sjøterritorium, ganske paa samme maate som Sverige paa grund av lignende erfaringer hadde gjort gjennom forordninger av 29de november 1915 og 19de juli d.a.

Ved siden av de avgjørende grunde som er utviklet ovenfor, og som talte for forslag i denne retning, reiste der sig ogsaa betragtninger i anledning av sækning av norske fartøier i Nordishavet, hvorved norske sjøfolks liv og helbred utsattes for fare ved at de blev overlatt til sig selv i aapne baater paa havet, og hvorved endog norske sjøfolk omkom. Det vil forstaaes, at det spørsmaal maatte melde sig for den norske regjering om den ikke efter disse erfaringer maatte gjøre hvad der stod til den for ialfald at forebygge, at det norske sjøterritorium kunde komme til paa nogen maate at benyttes som støtte i den ene eller anden form for saadanne krigsoperationer. Det har herved ikke været den norske regjeringens hensigt at bestride selve

undervandsbaatkrigens principielle berettigelse inden Londondeklarationens ramme. I denne henseende har den norske regjering i tidligere noter til den tyske regjering angaaende sækning av fartøier git uttryk for sit standpunkt, hvilket, som det vil sees, i hovedsaken falder sammen med synspunkter som den tyske regjering i sin til den amerikanske regjering rettede note av 4de mai d.a. selv synes at ha anerkjendt. Ogsaa i sit svar paa den note som den britiske, franske, italienske, japanske og russiske regjering tilstillet den norske, som andre nøitrale regjeringer 27de august d.a., har den norske regjering vist at den ikke underkjender undervandsbaatskrigens principielle berettigelse.

Av den begrundelse som i det foregaaende er git av forbudet mot krigsundervandsbaaters ophold paa norsk sjøterritorium vil fremgaa, at den norske regjering ikke kan erkjende, at dette forbud strider mot den folkeretslige grundsætning om at nøitralitetsregler maa være like for alle krigførende parter. Den nøitrale stat kan ikke ta hensyn til om forholdsregler til beskyttelse av dens territorium faktisk kan berøre den ene krigførende part mere end den anden. Det avgjørende kan alene være, om de saavel efter sit retslige innhold som i sin anvendelse er like for alle.

Hvad særlig angaar den norske forordnings bestemmelser om handelsundervandsbaater, anfører De i Deres skrivelse, at de særegne indskrænkninger, som derved opstilles, likeledes er nøitralitetsstridige. Den norske regjering kan ikke erkjende rigtigheten av dette standpunkt. Bestemmelserne tar ikke sigte paa at lægge handelsundervandsbaater vanskeligheter i veien for adgang til eller færdsel paa norsk sjøterritorium. De særlige indskrænkninger som det her gjælder, og som ogsaa finder anvendelse paa nøitrale magters krigsundervandsbaater, tar utelukkende sigte paa at gjøre effektiv kontrollen med krigførendes krigsundervandsbaater paa norsk sjøterritorium.

Skulde der kunne gives anvisning paa en effektiv saadan kontrol, uten de bestemmelser som den norske forordning opstiller, er den norske regjering fuldt beredt til at opta spørsmålet herom til drøftelse med den tyske regjering, og det vil oprigtig glæde den om der ved en saadan drøftelse kunde findes en løsning som tilfredsstillet dem begge. Den norske regjering vil ikke ha noget imot at utfærdige bestemmelser, som gjør det klart, at dens stilling til spørsmålet ogsaa om handelsundervandsbaater er den samme som den som Sverige indtar.

De anfører som begrundelse for den tyske regjering opfatning av bestemmelserne om handelsundervandsbaater, at foranstaltningen kun er et resultat av engelsk tryk. Hermed sigtes antagelig til den note, som den britiske regjering, sammen med sine allierte, tilstillet den norske regjering den 27de august d.a., da nogen anden henvendelse angaaende behandlingen av undervandsbaater ikke i

nogensomhelst form er skedd til den norske regjering fra nogen kant.

Den norske regjering kan ikke undlate at uttrykke sin forbauselse over, at denne beskyldning har kunnet fremkomme, da jo de givne bestemmelser om handelsundervandsbaater ikke stemmer med den i de alliertes note gjorte henstilling, likesaalitt som den kgl. resolution av 13de oktober d.a. overhodet i nogen henseende har været paavirket av denne henstilling.

Til slutning vil den norske regjering ikke undlate at fremholde: Man har fra norsk side, tvunget av omstændighetene og av hensynet til befolkningens livsinteresser, ikke alltid kunnet imøtekomme de ønsker, som er fremkommet fra de krigførende magters side. Dette beklages av den norske regjering, hvis ønske det er at staa i et godt forhold til alle magter. Det vil derfor ogsaa altid være den norske regjering kjær om den, alt efter evne og saa langt det kan ske utenat der handles mot de forpligtelser, som paaligger Norge som nøytral stat, kan imøtekomme ønsker fra det tyske folk. Den norske regjering har et aapent øie for de farer og vanskeligheter som omgir ethvert krigførende land, og oppfatter derfor den keiserlige regjeringens henvendelse i anledning av det norske forbud som et uttryk for den keiserlige regjeringens følelse av nødvendigheten av at hævde de med undervandsbaatkrigen forbundne tyske interesser. Den norske regjering føler sig derfor paa sin side overbevist om, at den tyske regjering, i samme venskabelige aand, vil opfatte den norske forordning blot som uttryk for den norske regjeringens omsorg for de av undervandsbaatkrigen berørte norske interesser, og ikke som nogen foranstaltning rettet mot nogen enkelt gruppe av de krigførende, altsaa heller ikke særlig mot Tyskland, et land, til hvilket Norge altid har staaet i et venskabelig forhold, som det vil være den norske regjering magtpaaliggende at opretholde.

Jeg har den ære at anmode Dem godhetsfuldt at bringe ovenstaaende til den keiserlige tyske regjeringens kundskap."

Denne note blev altsaa av mig levert den tyske minister her i Kristiania. Jeg bemyndiget samtidig minister von Ditten i Berlin til at fremholde overfor den tyske utenriksminister, at, som det vilde sees av svaret, den norske regjering hadde søkt at gi uttryk for det ønske, som den hadde om at bevare og utvikle et venskabelig forhold mellem de to lande, og jeg bemyndiget samtidig ministeren til at anføre paa den norske regjeringens vegne, at den norske regjering næret den forhaabning, at de nylig aapnede forhandlinger mellem de to lande om ordningen av den kommercielle forbindelse maatte lede til et for begge tilfredsstillende resultat.

Den 11te november uttalte den tyske understatssekretær til minister von Ditten, at den tyske regjering med tilfredshet saa, at den norske regjering erkjendte undervandsbaatkrigens principielle berettigelse, men fandt

forøvrig ikke det norske svar tilfredsstillende og maatte vedholde sit standpunkt; en hovedbetingelse for, at den tyske regjering kunde være imøtekommende var derfor, at den norske regjering gjorde handelsindrømmelser av betydning for Tyskland. Den tyske regjering delte den norske regjeringens ønske om venskabelig forhold, men maatte se noget faktisk bak uttalelserne om handelsimøtekommenhet. Da minister von Ditten frygtet for agitation i den tyske presse, fik han understatssekretæren til at la tilflytte pressen en meddelelse om, at den norske svarnote med den samtidig mundtlig avgivne erklæring avgav grundlag for videre forhandlinger.

Den 15de november meddelte den tyske minister mig mundtlig - det var en onsdag - at han hadde faat ordre fra Berlin til inden lørdag at telegrafere om den norske regjeringens stilling, og hvis den norske regjering ikke fandt at kunne stille sig imøtekommende, vilde det tyske gjensvar komme til at gaa ut paa, at indholdet av den norske note ikke var tilfredsstillende. Jeg spurte ministeren, hvad man fra tysk side ventet, og ministeren fremholdt derefter følgende:

1. Fiskesaken. Tyskland vilde, at den norske regjering skulde beregne utførselen til Tyskland av de 15 % klausulfri fisk efter gjennemsnittet for de 5 sidste aar, og at den norske regjering skulde erklære sig villig til at opta forhandlinger med England om forhøielse av procentsatsen. - Alle disse fiskeribestemmelser kommer jeg til senere.

2. Krigsundervandsbaater. Tyskland vilde, vi skulde rette paa resolutionen av 13de oktober saaledes, at der ikke blev optrukket snevrere grænser for saadanne undervandsbaaters adgang til sjøterritoriet, end Sverige hadde gjort.

3. Handelsundervandsbaater. Tyskland vilde, at bestemmelsen om disse skulde utgaa av resolutionen. Ministeren henviste til, at Amerika ikke har indført nogen bestemmelse om handelsundervandsbaater.

Angaaende fiskesaken hadde jeg i anledning av spørsmålet om beregning av 15 %-satsen efter sidste 5-aars gjennemsnit allerede tidligere gjort den tyske minister opmerksom paa, og jeg gjorde det ogsaa ved denne leilighet, at England, om det krævet det, hadde ret til at se de 15 % beregnet av den løpende fangst. Angaaende handelsundervandsbaater gjorde jeg den tyske minister opmerksom paa, at Sverige ogsaa hadde bestemmelser om handelsundervandsbaater. Han kjendte ikke til disse bestemmelser. De bestemmelser er nemlig git ved en generalordre, som han dengang ikke hadde kjendskap til. Da nu den tyske minister krævet et svar paa dette, saa leverte jeg ham den 16de november et promemoria av følgende indhold:

"De norske sakkyndige finder det helt praktisk at lægge til grund - saaledes som fra tysk side antydnet - gjennemsnitmængden av de fem sidste aars fangst, av

hvilken mængde derfor den norske regjering vil beregne de 15 % klausulfri fisk, som skal kunne utføres til Tyskland.

Den norske regjering vil ikke undlate at bringe denne sin hensigt til den britiske regjerings kundskap, og den kan ikke tro, at den britiske regjering, med støtte i sin fiskeriavtale med den norske regjering, skulde ville gjøre nogen innsigelse mot en saadan beregningsmaate.

Den norske regjering vil ved forhandling med den britiske regjering søke inført en saadan ændring i fiskeriavtalen, at der blir anledning til at sende til Tyskland klausulfri fisk efter en høiere procentsats end den ovennævnte."

Den 18de november leverte jeg den tyske minister et promemoria av følgende indhold:

"Den norske regjering finder at kunne gi adgang for krigførende magters krigsundervandsbaater til at søke norsk omraade, naar det er nødvendig for fartøiet paa grund av uveir eller havari.

Den norske regjering er villig til ikke at la resolutionens bestemmelser gjælde i de tilfælde, hvor det med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold at undervandsbaat som søker norsk omraade er bestemt for handelsøiemed. De norske bestemmelser vil derved helt svare til de svenske hvorefter enhver undervandsbaat behandles som krigsundervandsbaat, medmindre det netop med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold at den har saadant øiemed som nævnt."

Efterat dette var levert fik vi dengang ikke noget mere svar fra Tyskland i denne sak. Saa var der fremdeles endel forhandlinger mellem mig og den tyske minister i denne sak, og under de forhandlinger har ogsaa Stortingets tillidsmænd været tilkaldt. 2den december leverte jeg den tyske minister et promemoria til saalydende:

"De norske marinemyndigheter har faat instruks om, at den kgl. resolution av 13de oktober 1916 blir at anvende saaledes, at det er tillat krigførende magts krigsundervandsbaat at søke norsk omraade, naar det er nødvendig paa grund av haardt veir eller havari eller for at redde menneskeliv.

Den norske regjering er villig til at la utførdige ved kgl. resolution følgende bestemmelser vedkommende handelsundervandsbaater: Undervandsbaat, som er bestemt for handelsøiemed, har samme adgang til norsk sjøterritorium og norske havne som andre handelsfartøier. Hvis dens karakter ikke med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold, maa dog saadan baat, om den søker norsk sjøterritorium, være forberedt paa at bli forvekslet med krigsundervandsbaater og bli behandlet efter de for disse gjældende regler."

Det var den 2den december. Noget svar er endnu ikke kommet. Vi fik den 20de oktober en skarp note fra Tyskland. Vort store svar blev avgitt 8de november, og siden har der altsaa været endel underhaandssamtaler, og der er antydnet forskjellige ting fra norsk side, men vi har intetsomhelst svar faat paa dette fra tysk side før

igaar. Da indfandt den tyske minister sig hos mig og sa, at han nu var bemyndiget av sin regjering til at opta dette spørsmaal om undervandsbaatene, og han gjorde mig da opmerksom paa, at der nu ikke lenger forlangtes, at resolutionen skulde ophæves. Som jeg har gjort opmerksom paa, var det jo fra først av deres forlangende, at hele resolutionen skulde ophæves, derom er der ikke lenger tale, men hvad der fra tysk side forlanges er, at krigsundervandsbaater i Norge blir behandlet likesaa godt, som de blir i Sverige, og at handelsundervandsbaater ikke behandles anderledes end andre handelsfartøier, og at der med hensyn til regler for handelsundervandsbaater gaaes frem paa samme maate i Norge som i Sverige. Dette er jo nogen forandring. Vi hadde igaar, den tyske minister og jeg, en længere diskussion om dette, og han foreslog da, at vi skulde diskutere disse spørsmaal rolig og paa en fredelig maate og at vi derefter kunde se at komme til et forslag, som kunde akcepteres fra norsk side og ogsaa fra tysk side. Det vil altsaa gjælde disse to punkter. Noget skriftlig bragte han mig ikke igaar, og han sa det, at han syntes, det var bedst, at han foreløbig ikke bragte noget skriftlig, men at vi kunde diskutere saken ut først og faa sat op nogen punkter. Selvfølgelig ønsker man fra norsk side ikke at forandre noget, og om der skal forandres noget, saa ønsker man ihvertfald, at det skal bli saa liten forandring som mulig, og det har jeg ikke lagt skjul paa. Men man ser altsaa, at denne sak ialfald er kommet ind i et forholdsvis rolig farvand og i et farvand, hvor man ialfald behandler dette paa en viss venskabelig maate - diskuterer spørsmålet. Det ser ut til nu, at Tyskland har ganske gaat bort fra sit oprindelige standpunkt, og det ser ut til, at det vil gjøre, hvad det kan, for at faa denne sak ordnet, hvilket naturligvis for Norge har den største betydning. For det er jo ikke behagelig at ha denne sak hængende over os, ha den hængende over os som et Damoklessverd, som kan falde ned naarsomhelst, og at Tyskland kan gjenopta sit første standpunkt og si: Vær saa god, ophæv hele resolutionen. Derfor kan det være meget ønskelig at faa denne sak ordnet og dermed bragt ut av verden.

Jeg kommer nu til fiskesaken.

Allerede i 1915 skred England til forholdsregler for at hindre norsk fisk og norske fiskeprodukter i at bli sendt til Tyskland. Disse forholdsregler bestod i, at England kjøpte op betydelige mængder fisk og fiskeprodukter omtrent utelukkende i den hensigt at hindre Tyskland i at faa kjøpt disse varer. England anvendte betragtelige millionbeløp paa disse opkjøp. Samtidig kjøpte tyskere samme slags varer her i landet. Utførselen til Tyskland av fisk var praktisk talt fri, idet de klausuler, som heftet ved redskaper, salt o.l. inført fra England eller over farvand, kontrollert av England, som regel kun gik ut paa, at ikke selve redskaperne eller saltet skulde føres til Englands fiender. Den konkurrance, som saaledes paagik mellem englændere og tyskere om vor fisk, bragte

priserne i veiret, og aaret 1915 blev for vore fiskerier usedvanlig økonomisk fordelagtig. Den fisk, englænderne kjøpte op, blev for endel liggende her. De hadde kjøpt langt mere end de paa nogen maate kunde anvende eller faa solgt.

Omkring april-mai 1916 indtraadte en ændring i dette forhold. England begyndte da at stille ganske andre betingelser for tilførsler til vore fiskerier - til fiskens fangst og tilberedning. England slog nu over i det system at avkræve mottagerne av saadanne tilførsler erklæringer for, at tilførslerne ikke skulde bli benyttet til fangst eller tilberedning av fisk, som førtes til Englands fiender. Ved siden herav stanser englænderne sine opkjøp av norsk fisk og la stadig økende vanskeligheter i veien for tilførsler til vore fiskerier av redskaper og raastoffer.

I juli maaned sendte den britiske regjering til Norge to specialforhandlere for med den norske regjering at tilveiebringe en ordning av fiskeriforholdet. Disse forhandlere meddelte de for anledningen opnævnte norske forhandlere, at der i England vokser op en sterk uvilje mot, at Norge utførte til Tyskland fisk, fanget av fiskere, som brugte britiske kul og andre artikler, som England tillot indført i Norge. Fremfor at skulle være nødt til at stanse tilførslerne til de norske fiskerier ønsker den britiske regjering at undersøke, om der ikke skulde være nogen anden utvei til at hindre fisk, fanget ved hjelp av saadanne tilførsler, i at gaa til Tyskland.

De britiske forhandlere foreslog til en begyndelse to maater at ordne forholdet paa.

Den ene maate var, at England skulde opkjøpe al norsk fisk og produkter derav, som Norge ikke ønsket til eget forbruk, og til priser, som paa forhaand blev at avtale, og som skulde levne saavel fiskere som norske handelsmænd en bra, rimelig fortjeneste. Alt det opkjøpte skulde lagres i Norge til krigen var over. Ingen utførsel av fisk, som blev fanget efter istandbringelsen av saadan ordning, skulde kunne finde sted til nogetsomhelst land; heller ikke produkter av saadan fisk. England vilde ogsaa bidra til, at Norge fik rikelig fisk til eget behov til billige priser. Der skulde ydes fiskerne lettelse ved indførsel av redskaper og andre artikler, som behøves til fiskens fangst eller tilberedning.

Den anden ordning stemte med den netop nævnte med den undtagelse, at der skulde kunne gives dispensationer for utførsel, men kun til et for øiemedet dannet selskap. Det var underforstaat, at dette selskap aldrig skulde faa dispensationer for at eksportere til Englands fiender, altsaa til Tyskland. Der skulde ogsaa fastsættes maksimumspriser for fisk og fiskeprodukter. Hensigten hermed var at forebygge, at tyskerne her i landet skulde byde høiere priser for fisk end dem, som englænderne hadde at betale, og derved friste folk til at forsøke at utsmugle fisk til Tyskland.

Det var forøvrig en forutsætning for begge disse ordninger, at hvemsomhelst - ogsaa tyskere - skulde kunne kjøpe fisk i Norge, naar kun ikke nogen utførsel fandt sted i strid med Englands forutsætninger.

Intet av disse forslag kunde imidlertid aksepteres av den norske regjering; det første fordi det avskar al utførsel av fisk til Tyskland og sandsynligvis vilde ha umuliggjort vore handelsforbindelser med dette land; det ande fordi det ved kun at holde eksporten av fisk aapen til den ene av de krigførende parter vilde virke rent ut unøitralt.

Fra norsk side gjorde man de britiske forhandlere det motforslag, at man skulde benytte en ordning motsvarende den som var indført for forskjellige andre næringsgrene, nemlig avsluttelse av brancheavtale. Brancheavtalerne gaar som bekjendt ut paa, at England skal gi vedkommende norske forening lettelser ved indførsel av de forskjellige produkter og raastoffer, som foreningens medlemmer har bruk for i sin bedrift. Til gjengjæld forpligter foreningen og dens medlemmer sig til ikke at utføre disse varer eller produkter herav saadan, at lande, som er i krig med England, kan faa godt derav. Der er utarbeidet et helt system av regler til sikring herav. Kontrollen med de forskjellige norske næringsdrivende føres av den norske forenings bestyrelse eller en av foreningen dannet komite. Paa fiskeriernes omraade skulde en brancheavtale i korthet gaa ut paa, at fiskerierne gjennom en for øiemedet dannet forening skulde faa redskaper, kul, salt o.s.v. fra England eller over farvand, kontrollert av England, mot at den fisk, som var tilberedt eller fanget med saadanne tilførsler, ikke maatte utføres til Tyskland ad direkte eller indirekte vei.

De britiske forhandlere indtok den stilling til dette forslag, at Norge vel kunde faa en brancheavtale paa fiskeriernes omraade. Men hvis man blev staaende ved dette, vilde England ikke paata sig nogensomhelst forpligtelse til at opkjøpe norsk fisk. Hermed vilde Norge imidlertid, som vore avsætningsforhold for fisk dengang fra sakkyndig hold oplystes at være, være kommet i en uholdbar stilling. Det blev nemlig oplyst, at paa grund av de høie norske produktionsomkostninger for fisk var vore eksportpriser steget til en saadan høide, at de oversjøiske, spanske, portugisiske og italienske kjøpere i løpet av det sidste aar hadde maattet avholde sig fra forretninger med Norge. Disse væsentlige avsætningsmarkeder for norsk fisk var saaledes faldt bort. England, som sammenlignet med de oversjøiske og sydeuropæiske lande overhodet har en underordnet betydning for vor fiskeeksport, hadde ingen bruk for vor saltsild; den utgjorde i England intet almindelig næringsmiddel. Til det russiske marked kunde ingen forhaabninger knyttes. Her kom jo transportvanskelighetene til de vanskeligheter, man allerede tidligere hadde at regne med. Vort hjemlige forbruk antages normalt at gaa op til mellem 10 og 15 % av fangsten. Tyskland, som allerede fra tidligere tider av

var vor gode kunde i fiskebranchen, hadde under krigen oparbeidet sin import fra Norge i fiskebranchen til en betydelig høide, navnlig forsaavidt angaar sild og forskjellige fiskeprodukter, blandt disse særlig fiskeoljer. Naar man bortser fra de fiskeopkjøp, England hadde gjort i Norge kun i det øiemed at holde fisken borte fra Tyskland, var Tyskland uten sammenligning vor væsentligste kunde i fiskebranchen. Fra Tyskland fik vi dengang praktisk talt ingen tilførsler til vore fiskerier. Nok noget kul og salt. Men der forelaa intet, som kunde gi os noget haab om, at Tyskland i nogen nævneværdig, end si tilstrækkelig, grad kunde eller vilde sende os det, fiskerierne behøvet til sin drift. Foruten kul og salt behøvedes petroleum og smøreoljer, som av England systematisk var holdt borte fra Tyskland. Og der behøvedes hamp og bomuld til liner og garn. Ogsaa tilførselen av disse raastoffer til Tyskland hadde England forlængst avskaaret. Om de tyske garn oplystes fra sakkyndig hold, at de ikke passet for vore fiskerier, og liner, som vi bruker, brukte tyskerne ikke i sine fiskerier. Alt tydet saaledes paa, at den overveiende mængde fisk kom til at bli fanget og tilberedt med tilførsler vestfra og følgelig ved en brancheavtale med England utelukket fra at kunne føres til det tyske marked, samtidig som de øvrige markeder for norsk fisk var faldt bort eller væsentlig reducert i betydning. Naar englænderne ogsaa vilde indstille sine opkjøp her i landet, vilde vi komme til at staa uten kjøpere til en betydelig del av fisken, hvis man da vilde regne med de regulære fangstmængder, eller fiskerierne vilde av mangel paa kjøpere til fisken væsentlig maatte indskrænkes. Det blev fra sakkyndig hold uttalt, at en ordning, under hvilken England ikke kom til at opkjøpe fisk, i væsentlig grad vilde reducere vore fiskerier.

Man saa sig under disse omstændigheter fra norsk side henvist til at søke efter andre maater at ordne forholdet paa. De norske forhandlere fik i opdrag at imøtekomme et fra britisk side gjentagne gange opstillet krav, som var sat som betingelse for, at England skulde fortsætte med sine opkjøp av norsk fisk, nemlig indførelse av utførselsforbud for fisk og fiskeprodukter. Paa den anden side fik de norske forhandlere i opdrag at betinge sig adgang til, at en viss procentsats av fangsten skulde kunne føres til Tyskland. En saadan adgang blev ogsaa under forhandlingernes gang opnaadd. Desværre blev procentsatsen, som skulde kunne føres til Tyskland, knap, kun 15 %, men beregnet av den samlede fangst, altsaa al den fisk, som trækkes op av vandet. Der forlangtes oprindelig fra norsk side en betydelig høiere sats og blev fra britisk side budt en betydelig lavere. Forhandlingerne blev lang tid staaende stille ved en sats, som effektivt kun vilde gi ca. 10 %, og som fra britisk side haardnakket blev betegnet som det ytterste maksimum. Man fik den omsider op i 15 %. Høiere var det umulig at drive den op, saa 15 % tilslut som sagt maatte akcepteres. Naar jeg har

betegnet denne procentsats som knap, blir det rigtig, naar den sees i forhold til den fiskeutførsel, som hadde fundet sted til Tyskland under krigen. Denne eksport hadde vokset sig stor. 15 % blev navnlig for sildens og sildeoljers vedkommende kun en brøkdel av, hvad Tyskland under krigen hadde vænnet sig til at motta fra Norge. Ser man 15 %-satsen i forhold til vor virkelige fiskeeksport til Tyskland før krigen, altsaa den eksport, som er blit fortæret i Tyskland og ikke er videreeksportert derfra, ikke er transitert altsaa, blir satsen derimot ikke ubetydelig. Jeg har faat utarbeidet en statistikk, som viser, at av vor samlede fangst, gik der i aarene 1910-1913 av tørret og saltet fisk og sild samt hermetik - altsammen regnet om til fisk naturligvis - gjennomsnittlig kun 17,5 pct. til Tyskland. Jeg vil ogsaa nævne, at da vi forhandlet om procentsatsen, blev det spørsmaal forelagt fiskeridirektøren og andre sakkyndige, hvormeget fisk etc, klausulfri for eksport til Tyskland der kunde paaregnes av ny fangst. De sakkyndige mente, at der kanske kunde opdrives noget henimot 15 pct. Men 15 pct.-satsen vilde man ikke naa op til altsaa for det som skulde fanges med tyske redskaper og tyske midler. Der blev fra de norske forhandleres side efter paalæg av regjeringen gjort de ytterste anstrængelser for at opnaa, at dog denne lille procentsats maatte kunne føres til Tyskland uten hensyn til, om de redskaper og andre tilførsler, hvormed fisken var fanget eller tilberedt, var kommet vestfra eller fra Tyskland. Det blev fremholdt, at kontrol med dette vilde volde de største vanskeligheter og let virke chikanøst. Den eneste praktiske og greie ordning var at la det begrænsede kvantum gaa uten anden kontrol end at procentsatsen ikke blev overskredet. De norske bestræbelser i denne retning støtte imidlertid paa bestemt motstand fra britisk side. Det var, blev det sagt, et av de mest elementære og faste principper, at produkter tilveiebragt ved britiske tilførsler eller ved tilførsler, som var kommet til nøytralt land ved Storbritanniens velvilje, som det het, ikke maatte komme til britisk-fiendtlig land. Man matte derfor tilslut fra norsk side akseptere brancheavtaleprincippet, hvorav følger, at de 15 pct. av fangsten, som skal kunne gaa til Tyskland, maa være klausulfri. Utførselen maa ikke staa i strid med avgivne erklæringer eller indgaaede brancheavtaler. Endog den ting i og for sig, at redskaper, salt etc, er indført til Norge fra England under krigen - det vil si efter 4de august 1914 - er til hinder for, at fisk fanget eller tilberedt dermed kan gaa til Tyskland. Der maa ved utførselen avgives forskjellige erklæringer om, at forholdet er i orden. Hvad de gamle beholdninger av fisk angaar, opnaaddes, at disse kom i en friere stilling med hensyn til utførsel til Tyskland. Det lykkedes os ogsaa at faa ordningen saadan, at endel fiskevarer ialfald foreløbig uhindret av avtalen kan sendes til Tyskland, selv om det gjælder ny fangst. Av saadanne varer kan nævnes uer, helleflyndre, makrel, stenbit, brisling,

størje, laks, ørret, flyndre og hummer. For disse fiskesorter gjælder 15 pct.-satsen for tiden ikke. 15 pct.-satsen blir at regne av de fiskesorter ved hvilke der er eksportforbud, og det er ganske vist de viktigste som sild og torsk; men disse, jeg nævnte, er der ikke eksportforbud for, og forsaavidt er der intet til hinder for at sende alt dette til Tyskland. En anden sak er, at landets eget behov forbyr det; men England hindrer ikke, at alle disse fiskesorter kan gaa til Tyskland. Som det vil erindres, var der indtil i sommer lagt visse utførselsavgifter paa sild og tran i det øiemed, at indtægterne herav skulde benyttes til at skaffe norske forbrukere disse varer til rimelige priser. Disse avgifter forlangte de britiske forhandlere ophævet i forbindelse med fiskeriavtalen. Avgifterne, som hadde maattet betales ved eksport av de av England opkjøpte fiskevarer, hadde i England vakt betydelig forargelse. Den britiske regjering vilde absolut ikke finde sig i at skulle staa endog som tvungen kjøper av fiskevarer til høie priser og enorme sammenlagte beløp og saa samtidig ikke kunne faa noget av disse varer ut av landet uten atpaa at maatte betale disse avgifter. Den britiske regjering vilde ikke gi sig paa dette punkt. Men den var paa den anden side fuldt villig til paa anden maate at bidra til, at fisk og fiskevarer kunde bli solgt til de norske konsumenter til rimelige priser. De britiske forhandlere gjorde os det bud, at England overtok den norske fiskeforsyning i den form, at England forpligtet sig til av de opkjøpte varer at sælge tilbake til Norge saa meget vi ønsket til eget forbruk og til priser, som laa betydelig under, hvad englænderne selv hadde betalt. Da en saadan ordning forekom den norske regjering litet passende, blev det meddelt de britiske forhandlere, at Norge ikke kunde indgaa paa nogen bindende avtale, hvorefter Norge skulde kjøpe sin fisk av England; Norge maatte selv sørge for sin fiskeforsyning. Man blev i avgifts- og fiskeforsyningsspørsmålet staaende ved følgende: Eksportavgifterne skulde bortfalde. Forøvrig blev ingen bindende avtale truffet i dette emne. Det blev imidlertid underforstaat, at man fra norsk side vilde støtte sig til hvad de britiske forhandlere gjentagne ganger hadde oplyst, nemlig at det var i Englands egen interesse at kunne faa avsat betydelige mængder opkjøpt fisk og fiskeprodukter i Norge, meget mere end Norge behøvet. England hadde nemlig ikke bruk for alle disse varer paa langt nær og var tilfreds med at kunne faa sælge derav. Naar provianteringskommissionen behøvet fisk og fiskeprodukter til landets forsyning, vilde den paa vanlig maate avertere efter tilbud at indgi av hvemsomhelst. Det var da paa det rene, at der vilde bli indgit tilbud vedkommende de av englænderne opkjøpte fiskevarer til priser, som i enhver henseende vilde være tilfredsstillende. Paa denne maate vilde vi ikke komme i nogen forbindtlighetsforhold til England. Ingen

almindelig ordning var avtalt, som fremstillet Norge som avhengig av England i sin fiskeproviantering.

Jeg vil nu gi en fortløpende fremstilling av indholdet av fiskeavtalens forskjellige artikler.

Artikel 1 paalægger den norske regjering pligt til at indføre utførselsforbud paa fisk og fiskevarer med undtagelse av fiskehermetik av vanlig art og i normal pakning. Altsaa fiskehermetik har ikke noget med denne avtale at gjøre, den kommer altsaa foruten de 15 pct., saa at det er ikke bare 15 pct. Tyskland har. Det er baade de fiskesorter, jeg har nævnt og hermetikken, som gaar frit.

Artikel 2 bestemmer, at straks efter avtalens undertegning skal fortegnelser gjøres over al fisk, fiskeolje og fiskeprodukter paa lagre i Norge, og fortegnelserne skal kontrolleres av vedkommende myndigheter. Certifikater utfærdiget av de kompetente lokale myndigheter og utvisende mængden av saadanne lagre skal gives hver kjøbmand eller anden person, som sitter inde med fisk eller fiskeprodukter, og disse personer skal bli tillatt at eksportere disse mængder mot fremvisning eller deposition hos vedkommende myndigheter av nævnte certifikater, som av vedkommende myndighet skal gives paategning om den mængde, som tillates at eksportere. Vedkommende skal ogsaa fremlægge en erklæring om, at ved eksporten av saadan fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter, krænkes ingen indgaat avtale vedkommende tilførsler benyttet til fangst eller tilberedning av fisken, fiskeoljen eller fiskeproduktet.

Efter artikel 3 skal eksportforbudet vare indtil krigens slut.

Skulde der imidlertid ophøre at være kjøpere i Norge av nogen særskilt gruppe av fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter, saa skal eksportforbudet kunne fjernes fra saadan gruppe. Disse grupper opregnes i artiklen. Efter ønske fra norsk side blev de forskjellige slags fisk og fiskeprodukter sammenslaaet i forholdsvis faa grupper. I tilfælde av at utførselsforbudet hæves, skal dette gjøres paa saadan maate, at brud paa allerede avgivne erklæringer forebygges.

I artikel 4 forpligter den britiske regjering sig til at kjøpe al fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, som ikke behøves for norsk forbruk, til priser som straks blir at avtale med repræsentanter for fiskerinæringen. Disse priser skal gjælde under krigen. Det norske forbruk ansættes til en saadan procentsats, som den norske regjering selv bestemmer.

Ifølge artikel 5 kan den britiske regjering holde op med at kjøpe en eller flere av de forskjellige grupper av fisk og fiskeprodukter, naar den gir 4 ukers varsel. Sild er det den britiske regjeringens hensigt at opkjøpe ialfald til 31te december 1916, forutsat at utgifterne hermed ikke overskrider 80 pct. av det laan, som blir at opta i Norge.

Den britiske regjering forpligter sig i artikel 6 til at gi eksporttilladelse og lette utførselen av kul, olje og andet fiskeutstyr til Norge gjennom norske

importforeninger eller andre importører og vil ved forbehold med hensyn til England og dets alliertes eget behov søke at sikre, at eksportmængden av kul, olje og øvrig fiskeutstyr skal bli tilstrækkelig for de norske fiskeres behov. Fornødne erklæringer angaaende benyttelsen av disse tilførsler forutsættes avgitt.

I artikkel 7 erklærer den britiske regjering sig villig til om fornødent at revidere erklæringer angaaende tilførsel til fiskerierne. Den norske regjering erklærer sig villig til at godkjende erklæringer, som gaar ut paa at forebygge, at tilførsler til fiskerierne hitført fra England eller over britisk kontrollert farvand brukes direkte eller indirekte til fordel for engelskfientlige lande.

Efter artikkel 8 skal importørerne av tilførsler til fiskerierne ved salg derav avkræve kjøperen erklæring om, at vedkommende redskap etc. skal benyttes udelukkende av ham.

Importørerne av de forskjellige slags fornødenhetsartikler for fiskerne skal efter artikkel 9 kun selge saa meget derav, som vedkommende behøver for forestaaende reise eller ikke for længere tid end 1 maaned.

Om fiskeriavtalen skulde ophøre, skal importørerne ikke utlevere mere tilførsler end hvad de britiske myndigheter samtykker i.

I artikkel 10 opstilles forskjellige regler for erleggelse av betalingen for den fisk, som englænderne opkjøper.

I artikkel 11 uttales, at fiskeriavtalen er avhengig av at England i Norge faar tilstrækkelig laan til avtalens gjennomførelse.

I artikkel 12 bestemmes, at den norske regjering skal kunne gi eksporttilladelse for fisk etc. til hvilket som helst land, men kun paa de betingelser, som er opstillet i artikkel 13. Saadanne dispensationer skal dog ikke overstige 15 pct. av den virkelige fangst av fisk eller fiskeprodukter nævnt i de i artikkel 3 omhandlede grupper. For de øvrige mængder av fisk og fiskeprodukter skal den norske regjering paa anmodning gi eksporttilladelse, forsaavidt de er kjøpt av den britiske regjering overensstemmende med artikkel 4. Saadan eksporttilladelse skal tilstaaes uten forbehold, bortset fra tilfælde, hvori den norske regjering antar, at dispensationen, som kræves, vil medføre brudd paa avgiven erklæring. I saadant tilfælde skal den norske regjering kunne anvende en fremgangsmaate, som svarer til den artikkel 13 omhandlede. Andre dispensationer skal ikke gives.

Artikkel 13 bestemmer, at de i artikkel 12 omhandlede eksporttilladelser, dispensationer, inden 15 pct. grænsen ikke skal gives, medmindre der for vedkommende departement av eksportøren fremlægges erklæring om, at den som har tilberedt fiskevaren ikke dertil har brukt tilførsler, som er mottat fra England siden krigens begyndelse, eller som

ved indførselen til Norge har været kontrollert av England, - videre at den, som har tilberedt fisken eller fiskeproduktet, har kjøpt fisken av fiskere, hvis navn og adresse skal specificeres, og at han fra dem har sikret sig garantier for, at ved fangst av fisken har der ikke været benyttet kul, olje eller andre tilførsler, som er kommet fra Storbritannien under krigen, eller som ved indførselen til Norge har været kontrollert av England. Eksportøren skal av den, som har tilberedt fisken (fiskeproduktet), skaffe sig og hos departementet deponere erklæringer angaaende ovennævnte forhold. Eksportøren skal desuten hos departementet deponere eller stille sikkerhet for et beløp motsvarende værdien av den fisk, som ønskes utført. I tilfælde av at falsk erklæring skulde vise sig at være avgitt, forbrytes beløpet til et eller andet veldædig øiemed, som den norske regjering bestemmer.

I artikkel 14 forpligtes den norske regjering til at fastsette maksimalpriser for de forskjellige slags fisk og fiskeprodukter. Disse skal ikke bli høiere end de priser, til hvilke England efter avtale med fiskerieringens repræsentanter kommer til at opkjøpe fisken.

Efter artikkel 15 skal den britiske regjering ikke være forpligtet til at kjøpe nogen fisk eller noget fiskeprodukt til høiere pris end fastsat i henhold til artikkel 14; men saalænge England opkjøper de forskjellige slags fisk og fiskeprodukter til disse priser, skal utførselsforbudet for de forskjellige grupper av fisk og fiskeprodukter forbli i kraft.

I artikkel 16 bestemmes, at England ikke skal være forpligtet til at kjøpe fersk fisk; men saalænge England kjøper saltet eller tørret fisk, skal utførselen av fersk fisk, som benyttes til fremstilling av vedkommende saltede eller tørrede fisk, være forbudt.

Ifølge artikkel 17 skal den norske offentlige vraker være voldgiftsmand i tvistigheter om, hvorvidt fisk, som bydes englænderne, er i god stand.

Ved artikkel 18 forpligter den norske regjering sig til at ophæve eksportavgifter, som er indført av hensyn til landets fiskeforsyning. Den skal heller ikke i fremtiden lægge saadanne avgifter paa fisk, som England opkjøper i henhold til fiskeriatvaten.

I artikkel 19 uttales den forutsætning, at fiskere, som har faat sine redskaper etc. fra England, skal lande sin fisk i Norge. Der holdes adgang aapen til at gjøre undtagelse for islandsk fisk.

Efter artikkel 20 skal fiskeutførsel kun finde sted fra visse norske havner, som blir at angi av den norske regjering.

Den britiske regjering skal efter artikkel 21 kunne opnævne personer eller foreninger til at handle paa dens vegne i forhold, som staar i forbindelse med fiskeriatvaten.

Artikkel 22 gir den norske regjering adgang til at opsi fiskeriatvaten, naar 6 maaneder er hengaat siden avtalens

undertegning, og da med 3 maaneders varsel. Det vil med andre ord si: den 15de februar kan den hele avtale opsiges med 3 maaneders varsel, altsaa kan avtalen, hvis Norge ønsker det, trø ut av kraft den 5te mai 1917. I tilfælde av, at fiskeriavtalen saaledes trø ut av kraft, er det dog forutsætningen, at dette ikke sker paa en saadan maate, at fisk og fiskeprodukter tillates utført i strid med erklæringer, som allerede er avgit. Heller ikke skal England negtes ret til at utføre den fisk, som England allerede har opkjøpt. I artikkel 23 gjøres udntagelse for makketidshandelen og grænsetrafiken mellem Norge og Rusland og Norge og Sverige. Avtalen blev undertegnet 5te august i Kristiania av fiskeridirektør Hjort og den ene av de to britiske utsendinger.

Denne fiskeriavtale, som i formel henseende nærmest er at stille i klasse med et gjensidig administrativt arrangement, blev sat i kraft ved kongelig resolution av 18de august 1916. Lokalmyndighetene fik sine forholdsordrer dels ad telegrafisk vei, dels ved departementscirkulærer samtidig med resolutionens utførdigelse. Avtalen har, som rimelig var, reist en række fortolkningsspørsmåal. Disse har i alt væsentlig lat sig løse i mindelighet ved forhandlinger mellem de to regjeringer. De har for det meste hat sit utspring i de britiske myndigheters tilbøielighet til at avkrøve norske firmaer i fiskebranchen, herunder saadanne, som indfører de forskjellige fornødenhetsartikler for fiskerierne, erklæringer, som la ytterliggaaende baand paa dispositionsretten over fisken og fiskeprodukterne. Hadde de britiske myndigheter faat disse erklæringer, som de ønsket dem, var det at frygte, at de efterhaanden vilde ha bundet omtrent hele vor forretningsstand og fiskerstand til at avholde sig fra enhver operation, som direkte eller indirekte kunde medføre, at fisk kom til Tyskland. Paa den maate vilde vor ret efter avtalen til paa visse betingelser at sende 15 pct. av fangsten til Tyskland bli illusorisk. Efter avtale med utenriksdepartementet har derfor finansdepartementet negtet at attestere saadanne erklæringer. Den britiske legation har beklaget sig herover og anført, at den norske regjering burde samarbeide med den britiske regjering ved at akseptere saadanne erklæringer, hvis hensigt jo alene skulde være at sikre en loyal gjennomførelse av fiskeriavtalen. Jeg har ikke kunnet tilegne mig englændernes syn paa dette forhold og har fastholdt vort standpunkt. Dette har dog visstnok ikke været noget væsentlig eller endog nævneværdig medvirkende moment til det uveir, som nu omkring aarsskiftet trak over os fra britisk side. - Et fast standpunkt, som jeg ogsaa har indtat overfor England, er, at England er uberettiget til at føre firmaer paa sortelisten av den grund, at de driver den fiskeforretning paa Tyskland, som fiskeriavtalen gir os ret til. Jeg har fremholdt, at denne forretning er efter avtalen at anse som fuldt legitim saavel fra britisk som fra norsk side.

Den britiske legation har git mig medhold i dette standpunkt.

Et andet forhold, som har git anledning til talrige henvendelser fra Utenriksdepartementet til de britiske myndigheter, navnlig den britiske legation, er, at der fra interesserte kredser til departementet er kommet gjentagne klager over, at man ikke faar de tilførsler til fiskerierne, som behøves. Jeg har gang paa gang mindet de britiske myndigheter om vor ret efter avtalen til lettelser i tilførslen av disse saker. Jeg maa gi den britiske legation den attest, at den stadig fuldt ut har indrømmet denne ret og med fuld beredvillighet har ydet sin bistand for at skaffe os de fornødne tilførsler. Tiltrods herfor er det dog paa det rene, at tilførslerne har været for knappe. Hvorvidt man her er berettiget til at tale om et væsentlig kontraktsbrud fra britisk side, kan være gjenstand for diskussion. At tilførslerne paa langt nær har været saadanne, som vi hadde ventet efter avtalen, er sikkert. Men paa den anden side bør man ogsaa ta i betragtning, at produktionen i England er avatat betydelig inden saa mange industribrancher.

Forinden jeg gaar over til at omtale den konflikt i fiskerisaken, som - i forbindelse med kobbersaken - omkring nytaarsskiftet hadde tilføgle Englands stansning av kultilførslen til Norge, vil jeg berøre en anden side av fiskeriavtalen, nemlig Tysklands forhold til Norge i denne sak. Vi var i sommer, da fiskeriavtalen blev indgaat, fuldt paa det rene med, at vi maatte regne med muligheten av vanskeligheter med Tyskland. Tyskland satte sig ogsaa i bevegelse straks efter avtalens ikrafttræden. Der blev sendt folk herop for, saavidt mulig, at faa rede paa sakens sammenheng. De fik det svar, at naar Tyskland sendte tilførsler til de norske fiskerier, vilde Tyskland til en viss grad kunne gjøre regning paa at faa fisk og produkter av ny fangst. Jeg var meget omhyggelig for ikke at forespeile dem, at de uten nogen begrænsning kunde faa fisk i forhold tili mængden av salt og kul m.v., som de maatte være villige til at sende hit op. Den tyske regjering har bebreidet os, at vi ikke, før vi indgik avtalen med England, varslet Tyskland om forhandlingerne og avtalens indhold og spurgte Tyskland hvorvidt vi derfra kunde gjøre regning paa tilførsler til fiskerierne. Hadde vi det gjort, vilde Tyskland ha erklært sig fuldt villig til at gi os betydelige tilførsler, ikke bare salt og kul, men ogsaa redskaper, garn, endog petroleum, smøreoljer og hamp. Jeg har hertil svaret den tyske regjering, at det ikke er rigtig, at Tyskland ikke i sommer blev varslet om forhandlingerne med England. Jeg hadde gjentagne ganger varslet den tyske minister om disse forhandlinger. Om avtalens indhold hadde jeg derimot ikke kunnet varsle ham paa forhaand, og dette selvfølgelig av flere grunde, bl.a. fordi jeg selv udner de med hensyn til forhandlingsgrundlag stadig skiftende forhandlinger ikke visste, hvad indhold avtalen vilde faa før nogen dage før undertegningen. At spørsmålet om tilførsler til

fiskerierne maatte være et springende punkt, turde imidlertid ha været indlysende for enhver. Jeg har overfor den tyske regjering beklaget, at den ikke tidligere hadde git os sine opplysninger om sin villighet og evne til at gi os tilførsler. Saadanne opplysninger vilde, har jeg sagt, visstnok kunne ha git os en noget fastere stilling under forhandlingerne med England. Hovedsaken er naturligvis, at Tyskland er meget skuffet over, at Norge ved sin avtale med England har berøvet Tyskland en saa væsentlig del av fisketilførslen. Hadde vi ikke engang hat de gamle beholdninger av fisk at gi tyskerne paa lettere betingelser end de, som gjælder for nyfanget fisk, vilde skuffelsen ha været endda meget større. Fiskespørsmålet og kobberspørsmålet er de realiteter, som for tiden kaster skygge over vort forhold til Tyskland. Disse to forhold har Tyskland koblet sammen med det mere rent politiske og formelle undervandsbaatsspørsmål. Tyskland har indledet underhandlinger med os om avsluttelsen av en almindelig handelsavtale, som skulde bringe den for tiden sterkt indskrænkede eksport paa Norge i mere normal gjænge. Man er fra tysk side under disse forhandlinger fremkommet med flere krav av den art, at hvis vi gik ind paa dem, vilde vi risikere at komme ut i traktatbrudd til den ene eller den anden side. Saadanne krav har naturligvis maattet tilbakevises.

Det er dog mangel gang yderst vanskelig eller næsten umulig at faa den tyske forhandler til at erkjende, at vi av nævnte grund er nødt til at avvise tyske krav. Disse forhandlinger ser dog i det store og hele tat ikke haabløse ut. De staar nu paa det, at vi skal sende forhandlere til England for at søke at opnaa visse lempninger i fiskeavtalen. Før den akute krise med England er over, har vi dog litet haab om, at saadanne forhandlinger vil komme istand. Vi har nemlig fra den engelske regjering faat et svar, som gaar ut paa, at de ikke vil motta nogen forhandlere fra os, forinden de akute spørsmål er løst.

Jeg skal nu vende tilbake til forholdet til England i fiskerisaken og gi en fremstilling av den nuværende akute krise.

Den britiske legation har under høstens løp til Utenriksdepartementet anmeldt en række tilfælder, i hvilke britisk mistanke forelaa om at fisk eller fiskeprodukter forsøktes sendt eller var sendt til Tyskland i strid med fiskeavtalen. Jeg har altid beredvillig ydet min bistand til at faa disse saker hurtig og indgaaende undersøkt av vedkommende fagdepartement. Undersøkelserne gav næsten altid som resultat, at mistanken hadde været grundløs og de anmeldelser, som maatte ha været gjort til de britiske myndigheter, helt uvederheftige. Jeg skal iflæng nævne et par eksempler. Den britiske legation tilskrev mig ihøst, at en navngit forretningsmand i haugesund antages at indlaste fetsild i haugesund i et likeledes navngit tysk fartøi. Det skulde foregaa under saadanne omstændigheter,

at det var imot fiskeavtalen. Undersøkelser, som paa min foranledning blev anstillet, gav som resultat, at vedkommende fartøi overhodet ikke hadde indtat nogen last i Haugesund. I slutningen av december henvendte legationen sig til Utenriksdepartementet i anledning av, at visse partier Islandssild, som var ankommet til Noge med 3 navngivne fartøier, skulde være solgt til tyske opkjøpere. Paa grundlag av de undersøkelser, som blev anstillet, kunde jeg meddele legationen, at sildeladningerne fra to av fartøierne var solgt til Englands eget opkjøpsagentur i Stavanger, og at det tredje fartøis ladning var solgt i kommission til et norsk firma for av dette at leveres til den britiske opkjøper i Kopervik eller Stavanger. Samtidig blev vore toldboder oversvømmet med munttlige protester fra de britiske konsuler mot at det og det parti tillotes utført til Tyskland, fordi utførselen, efter hvad den britiske konsul mente, vilde være i strid med avgivne erklæringer. Nu maa der jo være et visst ansvar forbundet med denslags sigtelser og protester. Toldboden vil ogsaa kunne komme i ansvar, om den uten skjellig grund tilbakehodler fartøier med last inde. Jeg har derfor maattet foranledige, at der overfor de britiske konsulære repræsentanter her i landet opstilles det krav, at naar de henvender sig til toldboderne i saadanne saker, skal de gjøre det skriftlig og i skrivelsen redegjøre for mistanken og grundlaget for mistanken.

Den britiske legation hadde ogsaa ved forskjellige leiligheter fremholdt, at den nye fangst maatte være gaat til Tyskland, indsmuglet i gamle beholdninger. Det var jo omtrent umulig at kunne faa kjøpt nyfanget sild. Hvor var den saa blit av, hvis ikke forholdet var, at der blev fusket med den? Nu meddelte jeg straks den britiske legation, at efter Provianteringsdepartementets mening var adskillige partier sild vistnok holdt tilbake fra markedet av den grund, at eierne haabet at kunne faa den solgt til Sverige paa bedre vilkaar end de, englænderne bød, om end de nominelle priser vilde være de samme. Englænderne kræver nemlig, naar de kjøper fisk, sikkerhetsstillelse for kvaliteten, gratis lagring i længere tid etc. Desuten blev der igangsat nøiagtige og energiske undersøkelser fra fagdepartementernes side. Disse undersøkelser, som i sidste haand skal utføres av lokalmyndigheter rundt hele kysten, ogsaa paa de mest fjerntliggende steder med vanskelige kommunikationsforhold, maatte ta sin tid. Det blev englænderne utaalmodige over. De forlangte ogsaa statistiske opplysninger. Til en viss grad er de efter en til avtalen knyttet korrespondance berettiget til at faa saadanne. Jeg stillet mig altid imøtekommende overfor saadanne anmodninger, elv om de kudne gaa ut over, hvad vi strengt tat for forpligtet til at gi. Det maatte imidlertid ta sin tid ogsaa at faa disse opplysninger tilveiebragt og bearbeidet. Ogsaa herover blev legationen utaalmodig. Bomben sprang imidlertid først, da den britiske legation i december maaned av statistik, jeg

hadde faat fra statistiske centralbyraa og git legationen, saa, at der til Tyskland var utført 121 000 tønner eller hektoliter fetsild. Det var helt aabenbart, sa legationen, at dette parti var av ny fangst og utsmuglet i forbindelse med gamle lagre. Den 18de august 1916 fandtes der nemlig i Norge paastod legationen, praktisk talt ikke lagre av fetsild. Utenriksdepartementet kunde i øieblikket ikke svare den britiske legation andet end at forhooldet selvfølgelig hurtigst mulig skulde bli undersøkt. I lys av den britiske paastand om, at der den 18de august ikke skulde findes fetsildlagre her i landet, saa forholdet unegtelig til en begyndelse besynderlig ut. Undersøkelserne krævet ogsaa her sin tid. Forinden resultatet v undersøkelserne forelaa, hadde den britiske legation rapportert saken til sin regjering. Saa fik vor legation i London 18de december fra Foreign Office et memorandum, som indeholder den britiske regjerings anker mot den norske regjering i fiskerisaken. memorandumet er av følgende indhold:

1. Hans Majestæts regjerings opmerksomhet er nylig blit henledet paa vanskeligheter, som er opstaat i forbindelse med den norske fiskeriavtale avsluttet 5te august 1916 mellem Hans Majestæts regjering og den norske regjering; disse vanskeligheter synes at tyde paa, at visse forpligtelser, som den norske regjering har paatat sig i avtalen, ikke opfyldes paa tilfredsstillende maate.

2. Saaledes bestemmer artikkel 2 i avtalen at: "Straks efter undertegning av denne avtale skal en optegnelse bli gjort over al fisk, fiskeolje og fiskeprodukter paa lager i Norge og kontrolleres av vedkommende myndigheter. Attester fra de kompetente lokale myndigheter fastslaaende mængderne av saadanne lagre skal gives til hver kjøbmand eller anden person, som sitter inde med fisk eller fiskeprodukter, og han skal tillates at eksportere nævnte mængder mot hos vedkommende myndighet at fremvise eller deponere nævnte attest, som av den dispenserende myndighet skal gives paategning om den mængde, som tillates utført. Han skal ogsaa fremlægge en erklæring om, at ved utførsel av saadan fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter krænkes ingen avtale indgaat med nogen person angaaende tilførsler brukt til fangst eller tilberedning av fisken, fiskeoljen eller fiskeproduktet."

3. Der var altaa git bestemmelse om optagelse av fortegnelse over alle fiskeprodukter i Norge, om utfærdigelse av attester og avgivelse av erklæringer. Beholdningsfortegnelserne var bestemt at skulle gjælde tidspunktet 18de august 1916.

4. Paa anmodning av hr. Scheel blev der i selve avtalen intet anført om nogen forpligtelse for den norske regjering til at fremskaffe statistik, men et formelt brev blev av commander Leverton Harris sendt dr. Hjort den 3dje august. Brevet indeholder følgende: "Efter anmodning av hr. Scheel har jeg tat ut av selve overenskomsten enhver omtale av den norske regjerings fremskaffelse av statistik. Det er imidlertid meningen, at hr. Ihlen vil

være villig til at tilstille den britiske legation et bev, at alle oplysninger om hvilkensomhelst ansøkte eksporttilladelser og dertil hørende erklæringer samt statistik over eksport av fisk, fiskeolje og fiskeprodukter utvisende bestemmelsessted for saadan eksport skal, naarsomhelst denne legation anmoder om det, bli medelt Hans Majestæts minister."

5. Desuten gav hr. Hjort commander leverton Harris personlig forsikring om, at alle forholdsregler vil bli tat av den norske regjering med hensyn til gamle lagre, og at mængderne av saadanne lagre var meget smaa.

6. Hans Majestæts regjering paastaar, at de ovenfor gjengivne forpligtelser er sat ut av betragtning i følgende henseende:

a. Den norske regjering erklærer sig selv ute av stand til at opgi resultatet av de optegnelser av gamle lagre som omhandles i avtalens artikkel 2.

b. Oplysninger om eksport hadde man anmodet den norske regjering om for 7de oktober 1916, men oplysningerne blev først mottat den 2den december og viste, at over 100 000 tønner fetsild var bli eksportert til Tyskland alene indtil 31te oktober.

c. Den norske regjering hadde undlatt at anstille behørige undersøkelser med hensyn til sandheten av de erkæringer, som krævedes i henhold til avtalens artikkel 2, skjønt meget store mængder maa være blit eksportert under falske erklæringer; saavidt vites har ikke en eneste av dem, som har forseet sig, indtil dags dato været tiltalt og straffet (prosecuted).

7. Som resultat av denne undlatelse v at gjennomføre bestemmelseerne i avtalens artikkel 2 er det sikkert, at

a. en stor mængde av "gamle lagre" av fisk er blit eksportert til Tyskland, og at 9/10 derav maa ha været fanget med britiske tilførsler;

b. en stor mængde av fisk utført som "gamle lagre" (d.v.s. fanget før 18de august 1916) bestaar i virkeligheten av fisk fanget efter den dato. Man antar, at omkring 50 000 tønner fetsild av de 100 000, som er sendt til Tyskland, bestaar av sild fanget efter 18de august.

Hans Majestæts regjering vil nødig tro, at denne forsømmelse var tilsigtet, men den maa skaffe sig visshet for, at den norske regjering viser sin gode tro ved uopholdelig at igangssette en drastisk og fuldkommen undersøkelse av forholdet, og at tjenestemænd, som maatte findes at ha handlet imot avtalens bestemmelser, straffes. Videre at alle eksportører, som har omgaat bestemmelserne og svigagtig utført fisk siden fiskeavtalen traadte ikraft, straffes strengt med fængsel eller bøter, og at den mængde fisk oig fiskeprodukter, som uriktig er utført, straks skal fastslaaes, og at ingen videre utførselstilladelse til andre lande end Storbritannien gives, før procentforholdet er berigtiget i overensstemmelse med fiskeriavtalen."

Møte for lukkede dører, Stortinget 17. januar 1917

Efterat det britiske memorandum var behandlet av de forskjellige departementer og gjort til gjenstand for drøftelse i flere regjeringsmøter, hvortil ogsaa repræsentanter for Stortinget var tilkaldt, blev i telegram av 3dje januar legationen i London git i opdrag at avgi følgende svar til den britiske regjering:

"Ifølge skrivelser utvekslet mellem Hjort og Leverton Harris 3dje august og senere dertil svarende skrivelse fra utenriksministeren til britiske minister av 31te august pligter norske regjering gi oplysning om eksportdispensationer som er ansøkt om og opplysninger om deklarasjoner i forbindelse dermed og om eksport. Regjeringen har ved denne korrespondance ingen pligt paatat sig gi oplysning om beholdningerne av gamle lagre. En anmodning om opplysning angaaende de gamle beholdninger av fisk fremkom først i minster Findlays skrivelse tiil mig av 22de november. Regjeringen hadde allerede i egen interesse for længere tid siden avkrævet lokalmyndighetene opplysninger om gamle lagre. Det er imidlertid selvsagt, at tilveiebringelse derav fra de talrige lensmænd langs hele kysten maatte ta lang tid. Saasnt regjeringen hadde faat opplysningerne gjorde den den britiske legation bekjendt dermed. Hjort opplyser, at han under forhandlingerne i juli overfor Leverton Harris har uttalt, t der ikke kunde antages være store lagre fetsild. Hjorts uttalelse angaar altsaa kun fetsild. Han fremholdt desuten, at denne antagelse ikke kunde bygges paa sikker kundskap, da den officielle statistik ikke indeholdt opgave over lagre. Hjort opplyser, at fra begyndelsen av august til 19de august særlig stort fetsildfiske indtraf bringende femogfemti tusen tønder saltsild. At opgaverne over fiskeeksport først leveret i begyndelsen av december skyldes vanskelighetene med deres indhentelse fra myndigheter rundt hele kysten og deres bearbeidelse. Straks Justisdepartementet fik kundskap om mulige misligheter ved kontrollen med gamle lagre gjorde departementet i oktober amtmændene opmerksom herpaa, fremhævet betydningen av rask og energisk undersøkelse og paala amtmændene uopholdelig anstille saadan. Da efter mottagne foreløbige meddelelser enkelte lensmænd syntes at ha været mindre omhyggelige i utstedelse attester, blev saken i november overensstemmende med vor rettergangsordning sendt paatalemyndigheten til behandling saavel for de offentlige tjenestemænds som for private vedkommende. Saken er saaledes for alles vedkommende i den myndighets haand, hvem det efter norsk lov paaligger at patale overtrædelser og der er rettet særlig anmodning til denne om hurtig og kraftig at drive undersøkelse og snarest mulig at bringe sakerne ind for domstolene.

Undersøkelse er endnu ikke avsluttet, men Justisdepartementet har fra de fleste distrikter mottat foreløbige indberetninger. Efter disse antages der for kyststrækningen til og med Nordre Trondhjems amt praktisk talt ingen misligheter begaat av lensmændene ved utstedelse av attester om gamle lagre. I de tre

nordligste amter gjælder vistnok det samem de fleste lensmænd, mens i enkelte distrikter lensmændene ikke altid synes at ha utvist fornøden forsigtighet og omtanke ved attesternes utstedelse. Hertil har i adskillig utstrækning bidrat, at disse lensmænd, paa grund av den sene postgang, der nu under krigen er yderligere innskærket, fik sine fulde instruktioner først langt ut i den 14 dags frist som overenskomsten fastsatte. Forholdene i lensmandsdistrikter har ogsaa gjort en personlig kontrol fra lensmændenes side vanskelig og delvis umulig.

De hertil fornøde reiser vilde nemlig tat saa lang tid, at det vilde været ugjærlig at foreta disse inden den fastsatte frists utløp. Som følge herav synes flere lensmænd dels at ha nøiet sig med utilstrækkelig oplysning fra andre om lagrenes størrelse, dels at ha git attester i tilfælde, hvor instrukserne ikke bemyndiget dem dertil. Der er ikke blit departementet bekjendt noget tilfælde, hvor lensmændene av nogen slags uhæderlige bevæggrunde eller med forsæt har krænket sine pliger. Det vil imidlertid forstaaes, at paatalemyndighetens nu paagaende undersøkelser av disse forhold langs den veirhaarde kyststrækning paa vintertid nødvendigvis maa ta tid, men Justisdepartementet har anmodet paatalemyndigheten at paaskynde undersøkelserne mest mulig. For et enkelt politimesterdistrikt har man faat besked om at forfølgning er indledet mot 10 personer. Det er en selvfølge at de norske justismyndigheter vil gjøre hvad der staar i deres magt for at dra de skyldige til ansvar og faa dem straffet efter norsk lov enten disse er offentlige tjenestemænd eller private. Efter de opplysninger Tolddepartementet har mottat i de enkelte tilfælde, hvor der har været reist tvil om en utførsels lovlighet, har der ingen grund været til at anta, at toldvæsenet ikke vier al den paapasselighet, som det har anledning til.

Tolddepartementet har alltid, saasnart der fra britiske myndigheter eller fra andet hold er femkomet nogen angivelse av ulovlighet, straks søkt at faa saken opklaret og i tilfælde henvist den til rettergang. Angivelserne har dog i det overveiende antal av tilfælde vist sig helt ugrundet eller har beroet paa misforstaaelse.

Som et led i bestræbelserne for at faa kontrollen bedst mulig organisert har Tolddepartementet i sirkulære av 1ste november 1916 paalagt samtlige landets distriktstoldinspektører ved personlige inspektioner paa de dem udnerlagte toldsteder at undersøke, hvorledes kontrollen paa hvert sted blev ført, og gi de fornødne instruktioner i saa henseende, likesom en repræsentant for Tolddepartementet i første uke av december blev utsendt til de nordlige landsdele i samme anledning.

Britiske regjering vil ogsaa i Provianteringsdepartementets telegram til amtmændene av 22de december, omhandlet i mit telegram til legationen i London samme dag og samtidig meddelt herværende britiske legation, se et utvetydig bevis paa norske regjeringers gode vilje til at gjøre alt for at forebygge mulige

misbruk. Naar britiske regjering anfører, at 9 tiendedeler av eksporterte gamle beholdnigner maa ha været fanget med britiske tilførsler, ligger heri en paastand om at eksporten har været i strid med fiskeriavtalen. Denne paastand er helt uholdbar. Fiskeriavtalens bestemmelse, at britiske tilførsler, indført siden 4de august 1914, ikke maa være anvendt til fangst og tilbererdning av fisk som eksporteres, gjælder ikke fisk av gamle lagre, kun fisk fanget efter 18de august 1916. For gammel fisk gjælder at eksporten ikke maa være i strid med avgiven erklæring (agreement). Bortset fra kul, som kun benyttes av en mindre del av fiskeflaaten og som desuten har været hitsendt i betydelige mængder fra Tyskland, har erklæringer for tilførsler til fiskerierne helt indtil vaaren eller sommeren 1916 kun gaat ut paa at selve de importerte varer ikke skulde reeksporteres. Først fra vaaren og sommeren 1916 krævedes erklæringer i noget varierende uttryk om at heller ikke fisk fanget eller tilberedt med tilførslerne maate utføres til britisk fiendtlig land. Der var vaaren og sommeren 1916 i Norge betydelige mængder tilførsler i behold, som uten noget brudd paa klausuler kunde benyttes og har været benyttet til fangst av fisk, som efter overenskomsten kunde føres til hvilket som helst land. Det er i virkeligheten kun en liten del av de gamle lagre som er beheftet med klausuler hindrende deres utførsel. Britiske legation har overfor norske regjering paastaat, at de til Tyskland eksporterte 121 tusen tønner fetsild maatte være av ny fangst indsmuglet i gamle lagre, idet der i sommer praktisk talt ikke skulde findes fetsildlagre i Norge. I foreign offices memorandum reduceres sigtelsen til 50 tusen tønner. Forholdet er følgende: Av liste som jeg 25de december sendte britiske legation over kontrollerte beholdnigner fisk 18de august forekommer en kolonne overskrevet sild ubenævnt. Denne kolonne gir opplysning om beholdning av sild, hvis nærmere art ikke er specificert. Av denne sild var 18de august i behold femhundrede og seks tusen tønner. Herav maa en betydelig del antages at ha været fetsild. Nordenfor Trondhjem var av denne ubenævnte sild i behold 120 tusen tønner. I disse distrikter fiskes omtrent utelukkende fetsild. Ogsaa søndenfor Trondhjem maa sildelagrene antages at ha indeholdt adskillig fetsild. Hertil kommer specificeret fetsild optat i nævnte beholdningsliste omfattende 43 tusen tønner. Av ovenanførte fremgaar, at den i statistikken indeholdte opplysning om utførsel til Tyskland av 121 tusen tønner fetsild ikke avgir grundlag for de fra britisk side fremkomne beskyldninger.

Hvis det skulde godtgjøres, at utførsel til Tyskland har fundet sted av fiskevarer som er angit at tilhøre de gamle beholdninger, mens de i virkeligheten er fisket efter 18de august 1916, vil den norske regjering ikke undlate at medta saadanne utførte mængder i 15 %-beregningen over den utførsel av ny fangst, som kan finde sted til andre lande end England."

Paa denne note har vi faat et svar - det ankom her i Kristiania søndag - fra den britiske regjering. Minister Vogt telegrafererte følgende:

"Jeg har netop mottat følgende note:

Hans Majestæts regjering har omhyggelig overveiet de noter som De behaget at tilstille mig den 4de og 8de ds. angaaende de uoverensstemmelser, som desværre er opstaat mellem den britiske og den norske regjering med hensyn til gjennemførelsen av visse bestemmelser i de overenskomster om fisk og kobber, som nylig blev avsluttet mellem dem.

2. Saavidt sees benegtes det ikke, at der er skedd brudd paa bestemmelserne i fiskeoverenskomsten. Jeg bemerker med tilfredshet, at den norske regjering beredvillig har git forsikring om, at der skal bli gaat frem efter loven mot dem, som efter behørig undersøkelse maatte findes skyldige, og at de mængder fisk, som urettelig er blit eksporterte, vil bli trukket fra de 15 %, som efter overenskomsten er tillatt utført til hvilket som helst bestemmelsessted, før der sker nogen yderligere eksport i henhold til artikkel 12 a.

3. Jeg behøver neppe at forsikre Dem om, at Hans Majestæts regjering ikke nærer noget ønske om at forlænge en tvist, som den meget mot sin vilje er trukket ind i, og som den har maattet beklage paa det oprigtigste paa grund av sit varme ønske om at undgaa alt, som kunde kaste skygge over det hjertelige venskapsforhold, som fra gammel tid av har eksistert mellem vore to riker. Den vilde imidlertid ha følelsen av ikke at vise den fulde aapenhet, som den smigrer sig med, at den norske regjering vilde vente i en henvendelse fra en venligsindet regjering, om den ikke kortelig fremhævet en række fakta, som er egnet til at bekrefte dens alvorlige ængstelse med hensyn til den maate, hvorpaa bestemmelserne i fiskeavtalen synes at være tilsidesat i flere viktige tilfælde.

! 4. Ifølge den underretning, som Hans Majestæts regjering har mottat, og som hviler paa sakkyndig undersøkelse, har mængder av de saakaldte gamle lagere i mange tilfælde været gjenstand for en meget for høi ansættelse i den av de norske myndigheter utarbeidede fortegnelse. Dette er klarligvis til skade for det maal, som Hans Majestæts regjering hadde for øie ved avslutning av overenskomsten og indebærer utvilsomt et brudd paa dens bestemmelser. Saaledes antages de tal, som opgives for sild, at vise ikke mindre end 150 000 tønner for meget og tallene for saltet fisk 11 000 tons for meget. Endvidere forekommer det Hans Majestæts regjering yderst utilfredsstillende, at et saa høit tal som 536 000 tønner - vi har forresten bare opgit 506 000 tønner - er "opført som sild uten angivelse av art, og dens sakkyndige konsulenter finder det vanskelig at godta paastanden om, at en stor del av denne fisk var fetsild, en tvil, som synes at være i fuldt mon begrundet ved dr. Hjorts oplysning til commander Leverton Harris i juli 1916, at der dengang ikke fandtes store lagere av fetsild. Beholdningen av fetsild den 18de august 1916 opgives i

fortegnelsen til 42 940 tønner samtidig som det britiske indkjøpskontor sat inde med 45 900 tønner den dato, og over 150 000 tønner angives at være eksportert til fiendtlige bestemmelsessteder mellem 18de august og 30te november 1916.

5. De opplysninger, som er meddelt Hans Majestæts regjering gaar ut paa, at en meget stor del av den nye fiskesæsons fangst av fetsild har gaat ut av landet som gammel beholdning. Hvis rigtigheten herav maatte bli bestridt, vil den norske regjering ved inspektion av salterierne lagere uten tvil være istand til at bevise, at Hans Majestæts regjeringes angstelse er ugrundet.

6. Eksporttilladelse til Tyskland angives ogsaa at være gitt for 2 266 tønner islandssild. I betragtning av de garantier, som Hans Majestæts regjering for islandsfiskets vedkommende har oppnaadd med hensyn til de steder, hvorhen produkterne derav blir at sende, finder den dette tal vanskelig at forklare og det vilde glæde den, om den norske regjering vilde meddele nærmere opplysninger herom med angivelse av navnene paa baatene.

7. 13 404 tønner sælolje opgives at være utført fra Norge indtil 30te november 1916. Fortegnelsen viser, at beholdningen den 18de august 1916 har været bare 6 424 tønner.

8. Endelig maa Hans Majestæts regjering i mangel av yderligere bevis nære tvil om rigtigheten av den oppfatning, at næsten al fisk og fiskevarer, som var paa lager den 18de august 1916, er fanget uten benyttelse av nogen varer, som Storbritannien er herre over f.eks. kul, som uttrykkelig er forbudt anvendt til nytte for fienden.

9. Den norske regjering vil sikkerlig forstaa, at disse opplysninger har vakt alvorlig uro hos Hans Majestæts regjering og at det forhold, som saaledes er bragt for dagen, er noget som den er nødt til at betrakte med stor utilfredshet. Da imidlertid den norske regjering har erklært sig rede til at bøte paa den skade, som er voldt britiske interesser ved krænkelse av uttrykkelige bestemmelser i en formel overenskomst og til at træffe forføyninger for at hindre en gjentagelse av misbrukene, vil Hans Majestæts regjering under denne forutsætning være rede til at betrakte dette mellemværende som avsluttet."

Det er altsaa fiskerisaken. Nu, jeg skal bare faa lov til at bemerke, at selvfølgelig har vi nu straks sat undersøkelser igang for at kontrollere de tal, som her er nævnt fra britisk side, f.eks. disse 150 000 tønner sild, som efter de opgaver, vi foreløbig har, absolut maa være uriktig; men naar vort svar i sin tid er utarbeidet, vil det ogsaa naturligvis kunne forelægges Stortinget.

Jeg kommer nu til kobbersaken. Som bekjendt producerer Norge selv en del kobber; men elektrolytisk kobber producerer det ikke. I begyndelsen av krigen fik vi fra Amerika uten vanskelighet det elektrolytiske kobber vi hadde bruk for, og det er et ganske betydelig kvantum Norge har bruk for av den vare. Men allerede i slutten av 1915, i november maaned tror jeg det var, kom der

vanskeligheter; det blev vanskelig at faa kobber og kobbervarer fra Amerika. Dette skyldtes et tilkjendegivende fra den britiske regjering om, at der vilde opstaa vanskeligheter for alle de skibe - og der var da specielt tænkt paa Amerikalinjens skibe - som medtok kobber til Norge fra andre amerikanske avskibere end de, som hadde medundertegnet en avtale med den britiske regjering angaaende kobberskibninger. Den avtale, som her er nævnt, er hemmelig, og den norske regjering har ikke hat anledning til at se avtalen; men saavidt man vet, gaar den ut paa, at vedkommende amerikanske firmaer ikke maa skibe kobber direkte til nøitrale lande i Europa, men kun via England. Da England paa denne maate begyndte at negte os kobber, henvendte vi os naturligvis straks til England og spurte, hvad meningen var med dette, og der var forhandlinger frem og tilbake. Der sendtes ogsaa i mars maaned to forhandlere, det vil si, de reiste privat for de mekaniske verk steder over til England, for at prøve paa at faa ordnet kobbersaken, og der var langvarige forhandlinger; men det førte ikke til noget resultat.

De forskjellige protester, vi nedla overfor England for denne optræden, hjalp ikke noget. Vi fik simpelthen ikke noget kobber. I begyndelsen motiverte England dette med, at kobberindførselen til Norge var paafaldende stor. Og det var sandt. Vi hadde i begyndelsen av krigen indført ganske betydelig og i det hele tat kjøpt meget elektrolytisk kobber. Vi fremla da likeoverfor den britiske regjering opplysninger, som viste, at det var ganske rimelig, at forbruket av elektrolytisk kobber steg i Norge specielt paa grund av elektricitetens utvikling. Vi gav statistikk over, hvormange elektriske nyanlæg bl.a., hvormange kommunale anlæg der var. Og alt viste jo, at forbruket maatte stige. Dette blev heller ikke benegtet fra engelsk side.

Men en tid efter fikk vi oppgit den grund fra Englands side, at de vilde ikke la os faa elektrolytisk kobber, for vi sendte vort eget bessemerekobber til Tyskland. Og det var sandt. Vi hadde jo den fulde ret til at sende vore egne produkter dit, vi vilde. Saa i hele 1915 og en del av 1916 er der sendt kobber til Tyskland, dels i fri handel og dels i utbytning. Allerede paa et tidlig stadium kom der nemlig den bestemmelse fra tysk side, at naar de sendte maskiner til Norge, som indeholdt kobber, saa vilde de ha kobber tilbake, og en saadan kompensasjon har skedd i lang tid.

Hvorledes kobbermangelen gjorde sig mere og mere gjældende her i Norge, antar jeg, de fleste av Stortingets medlemmer har kjendskap til.

Underhandlingerne med England førte til slut til, at vi fikk enn overenskomst istand. Vi gikk nødtvungne ind paa dette for overhovedet at faa kobber hjem fra Amerika. Denne avtale er nok saa lang, og da jeg allerede har lagt saa meget beslag paa Stortingets tid, skal jeg ikke læse den op i sin helhet. Jeg tror ikke det er nødvendig. Den gaar i hovedsaken ut paa, at der lægges eksportforbud i

Norge paa kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis og kobberholdig kisavbrand. Der skal kunne dispensereres fra dette forbud til krigførende lande mot, at vi faar kobberet tilbake igjen. Naar man faar kobber i en maskine f.eks. fra Tyskland, saa har vi ret til at sende en tilsvarende mengde kobber med 5 % tillæg tilbake til Tyskland igjen. Det er ogsaa i avtalen fastsat, hvor meget svovlkis vi kan sende til Sverige - 110 000 ton - og til Danmark - 20 000 ton, og saa er der endel andre forskjellige bestemmelser, som det visst ikke er nødvendig at referere her. Denne avtale blev gjort i slutningen av august maaned, og da var der stor mangel paa kobber her. For at avhjelpe denne kobbermangel blev der truffet en specialavtale for at faa indført 3 000 ton kobber, som var kjøpt av norske kjøpere. Det var da gaat henimot et aar, siden vi fikk kobber fra Amerika. Dette kobber, som var betalt av de norske kjøpere, og som altaa tilhørte os selv, hadde i mange tilfælde ligget et halvt aar eller ialfald maanedsvi i New-York - noget av det ogsaa i England. Denne specialavtale gik altsaa ut paa, at England skulde holde op med at gjøre motstand mot, at vi fik kobberet, og derom heter det i avtalen:

"I betragtning av, at den britiske regjering saa snart som mulig indrømmer eksporttilladelse eller skibningstilladelse for kobber eller kobberholdige varer indtil en vekt av 3 000 ton kobber, inden den norske regjering er istand til at eksportere til Storbritannien den tilsvarende mengde kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis eller kobberholdig kisavbrand, som kunde kræves i henhold til overenskomsten, sa vil den norske regjering gi den britiske regjering en forkjøpsret (a first call) til alle lagre og al produktion av svolvkis i Norge, indtil der i form av svolvkis er eksportert til Storbritannien den kobbermengde, som behøves som vederlag for de ovennævnte 3 000 ton, - alt under forutsætning av, at Norges eget behov dækkes, og at eksporten til Sverige, Danmark og Holland kan fortsætte overensstemmende med de i overenskomsten nævnte bestemmelser herom."

England fik altsaa ved denne specialavtale "a first call" paa vor svovlkis. Det varte imidlertid ikke længe før den britiske minister kom til mig og sa: Ja, her har vi bare faat a first call, en forkjøpsret, og da er det ikke sikkert, at vi overhodet faar kjøpt noget svovlkis i Norge. Nei, det er selvfølgelig ikke sikkert, sa jeg, det kommer an paa, hvilken pris der betales. Det er jo en given sak, at fordi om England har et first call, saa kan det ikke vente at faa en vare, som er værd f.eks. kr. 100,00 for kr. 50,00. "First call" er ikke andet end en forkjøpsret. Ja, sa han, det vilde hans regjering ikke nøie sig med. Dertil svarte jeg, at det var dem selv, som hadde foreslaat dette, det var deres eget uttrykk, som var brukt. Ja, det var ikke nok, de vilde ha en fuldstændig færdig undertegnet kontrakt, ikke bare "first call". Den britiske minister opfordret mig gjentagende og indtrængende til at faa kontrakt istand. Saa gik der uker

for ikke at si maaneder med underhandlinger. De engelske kjøpere vilde ikke betale paa langt nær den pris, som Sverige og Danmark betalte, de vilde ha en langt billigere pris. Tilslut efter meget lange underhandlinger endte det med, at de fik en kontrakt slik, som de ønsket den. I skrivelses av 24de oktober skrev minister Findlay tili mig, at naar de og de betingelser - bl.a. undertegnelse av kontrakten - var opfyldt, skulde vi faa de 3 000 ton. Tidligere var betingelsen for de 3 000 ton "a first call". Vel, betingelserne av 24de oktober blev opfyldt, og vi trodde, at alting var i orden. Norge begyndte at eksportere svovlkis, som England hadde kjøpt, og vi begyndte at faa vort kobber. Men saa kommer England en vakker dag og sier: Ja, ganske visst har vi nu faat vor kontrakt, men det er ikke nok. Det er ikke nok, at vi har faat en kontrakt for en mengde svovlkis, tilsvarende de 3000 ton kobber - det blir ca. 150 000 ton svovlkis - vi vil ogsaa ha first call paa anden svovlkis fra Norge. Ogdette fandt vi ikke at kunde gaa ind paa. Vi mente nemlig, at naar de hadde faat denne kontrakt paa svovlkis tilsvarende de 3 000 ton, saa hadde de benyttet og oopbrukt sit "first call". Jeg har villet gi denne oversigt og jeg tror, at man vil forstaa det hele berdre, naar jeg nu læser op vort svar til England i denne sak. Der tror jeg, vor opfatning fremkommer noksaa klart. Jeg skal bemerke, at der ikke er nogen strid angaaende hovedavtalen. Der ahr dog ogsaa der været strid, for det staar nemlig i hovedavtalen, at den gjælder kobberholdig svovlkis, og da mente vi fra norsk side, at det, som indeholdt under 1/2 % kobber, ikke kan kaldes kobberholdig svovlkis. Forøvrig har der ingen dissens været om hovedavtalen, som altsaa gaar ut paa, at vi kan skibe til Tyskland og England mot at faa kobber igjen. Det er om denne specialavtale, der har været dissens, hvor vi mente, at naar England hadde faat denne kontrakt og desuten andre betingelser opfyldt, saa hadde de faat det, de skulde ha. Vi fik da fra England følgende memorandum av 18de december om svovlkis samtidig, som vi fik det, jeg har læst op om fisken:

"Det er meddelt, at der fremdeles skibes norsk svovlkis til Tyskland, og at Stordø Gruber uttrykkelig har faat tilladelse til at opretholde sin eksport til Tyskland av denne vare.

Hans Majestæts regjering mener, at eksporten av denne vare til Tyskland er et direkte brudd paa sidste paragraf i den engelsk-norske overenskomst, som lyder saaledes:

"I betragtning av, at den britiske regjering saa snart som mulig indrømmer eksporttilladelse eller skibningstilladelse for kobber eller kobberholdige varer, indtil en vegt av 3 000 tons kobber, inden den norske regjering er istand til at eksportere til Storbritannien den tilsvarende mengde kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis eller kobberholdig kisavbrand, som kunde kræves i henhold til overenskomsten, saa vil den norske regjering gi den britiske regjering en forkjøpsret (a first call)

til alle lagre og al produktion av svovlkis i Norge, indtil der i form av svovlkis er eksportert til Storbritannien den kobbermængde, som behøves som vederlag for de ovennævnte 3 000 tons, - alt under forutsætning av, at Norges eget behov dækkes, og at eksporten til Sverige, Danmrk og Holland kan fortsætte overensstammende med de i overenskomsten nævnte bestemmelser herom."

Jeg vil gjøre opmerksom paa, at i dette britiske memorandum omtales der overhodet ikke, at England har faat en kontrakt. De nævner ikke det engang. Vi sendte da følgende svar, som vi bad minister Vogt meddele den britiske regjering:

"Norske regjering er høilig forbauset over britiske regjerings standpunkt, som maa bero paa en eller anden misforstaaelse eller en eller anden uopmerksomhet med hensyn til, hvad der er passeret i denne sak. Norske regjering finder det derfor nødvendig at gi en utførlig fremstilling av saken.

Tvunget av den britiske regjerings stansning av tilførslen av Norges behov av elektrolytisk kobber gav Norge ved avtale 28de og 30te august 1916 med britiske regjering avkald paa sin folkeretslige ubestridelige ret til fri eksport av visse av sine egne produkter, hvoriblandt kobberholdig svovlkis (pyrites containing copper). Dette skridt betød et uhyre stort økonomisk tap for landet. Avtalen bestemte, at der til krigførende lande trods det eksportforbud, som den norske regjering forpligtet sig til at utfordige, skulde kunne eksporteres kobberholdig svovlkis mot kompensasjon av kobbergehalten.

For at lindre den store mangel paa elektrolytisk kobber i Norge, foranlediget ved Englands stansning av tilførselen i henved et aar blev der truffet speciel avtale om, at England skulde tillate, uten samtidig at erholde den fastsatte kompensasjon, import til Norge straks av 3 000 tons kobber mot, at Norge gav England a first call paa alle lagre og al produktion av svovlkis i Norge (dog med undtagelse for det indenlandske behov og visse bestemte kvanta, der skulle kunne eksporteres til Sverige, Danmark og Holand), indtil England gjennom det i svovlkisen indeholdte kobber hadde faat vederlag for de 3000 tons kobber. Der kan reises spørsmaal om, hvorvidt denne specialavtale ogsaa ofmatter pyritis not containing copper, siden er i den kun tales om svovlkis, ikke om kobberholdig svovlkis. Imidlertid faa dette spørsmaal ingen betydning, da britiske regjering tiltrods for, at den hadde godkjendt avtalen, senere erkærte sig utilfreds med at erholde det omforenede first call, hvormed kun kunde menes fortrinsret til utførsel fra Norge av vedkommende kvantum svovlkis, naar dette av England var blit kjøpt fra norske gruber til en pris, som begge parter var blit enige om - jevnfør avtalens ordlyd punkt 3: "At a price to be agreed upon between the Norwegian exporter and the British importer". England vægret sig nemlig ved at tilstede skibning av elektrolytisk kobber fra Amerika, før der forelaa en fuldt undertegnet salgskontrakt om

levering av et kvantum svovlkis, svarende til de 3 000 tons kobber, og britiske regjering gjorde fælles sak med britiske kjøpere Rio Tinto Company, som bød urimelig lav pris, som norske gruber ikke fandt akseptabel.

Skjønt den britiske regjeringens optræden var helt uberettiget paa grund av avtalen, fandt norske regjeirn tvunget av kobbernøden at burde gaa med paa kravet, og med de midler, der stod til dens raadighet, at maatte tvinge Kiseksportforeningen til at akseptere engelske pris, der for svovlgehaltens vedkommende kun var en femtedel av den i adnre land f.eks. Sverige og Danmark opnaadde pris, nemlig henholdsvis ca. 30 og 150 øre per unit svovl.

Norske regjering bragte herved et stor toffer, som betyr et betydelig nationaltap.

Britiske minister i Kristiania sendte derefter under 24de oktober 1916 norske utenriksminister en skrivelse, som lyder saaledes:

"Grubeforeningen er blit enig med firmaet Palmer & Hunter om at undertegne en kontrakt, som kun ubetydelig avviker fra den, som jeg hadde den ære at sende Dem en kopi av med mit brev av 21de oktober, dog paa betingelse av, at de opnaar en garanti fra Dem om, "atr størrelsen av de kvanta, som skal leveres til de forskjellige lande, ikke skal bli forandret av den norske regjering til vor (d.v.s. foreningens) skade". Hvis en saadan forandring blir gjort, annulleres kontrakten.

Jeg har den ære at vedlægge gjenpart av den kontrakt som nu er vedtat. Hvis De er istand til at gi den garanti, som foreningen behøver, kan kontrakten undertegnes straks, forutsat at jeg mottar skriftlig tilsagn fra Dem om følgende punkter:

1. At Rio Tinto skal faa eksporttilladelse for al den kis, det kjøper uten hensyn til, hvorhen den blir skibet.
2. At der i Norge ikke skal bli lagt nye eller særlige skatter eller avgifter paa kis, mens denne kontrakt er i kraft.
3. At eksportforbudet med den utvidelse, som er paatænkt i den kundgjørelse, De leverte mig llte ds., ikke skal bli ophævet."

(Dette sidste sigter til utvidelsen av eksportforbudet til at omfatte al kis).

"Efter mottagelsen